

Article history: Received 12 February 2016; accepted 29 March 2016

Article Language: Turkish

Alt kültür gruplarında suç ve toplumsallaşma ilişkisi: Karaman Çingeneleri örneği

İsmail Güllü*

Kerim Yıldırım*

English Title:

Crime and socialisation dynamics in sub-cultures: Case of Gypsies in Karaman

Abstract

In this study, the relationship between crime and the socialization process in Gypsy subculture is examined. This is a qualitative study analysing the relationship between crime and the socialization process among Gypsies in different parts of Karaman between the years 2014-2015, especially the “Yeni” neighborhood known as Abdal district. In-depth interviews helped us to group Gypsy families into four different family types. It can be said that during unique socialization process of Gypsy subculture, Gypsy individuals’ attitudes to crime is shaped in the context of its unique dynamics through their families, relatives and friends. Unlike other social groups, the Gypsy subculture allows forming a habitus conducive to be involved in crime. Although they have common social characteristics with Gypsies living in different parts of Turkey, Gypsies in Karaman have a distinctive lifestyle and habitus due to their unique socialization process.

Keywords: *Gypsy; crime; culture; religion; socialization*

Özet

Bu çalışmada Çingene alt kültürü içerisindeki toplumsallaşma sürecinin suç ile ilişkisi incelenmektedir. Nitel bir çalışma olarak tasarlanan bu çalışma 2014-2015 yılları arasında Karaman’ın Abdal Mahallesi olarak bilinen Yeni Mahalle başta olmak üzere farklı bölgelerinde yaşayan Çingenelerin toplumsallaşma süreçleri içerisinde suç ile ilişkilerini sosyolojik olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışmada Çingene aileleri karakteristik özelliklerine göre dört farklı aile tipi şeklinde sınıflandırılmıştır. Araştırmada Çingene alt kültürünün kendine özgü toplumsallaşma süreçleri içinde Çingene bireylerin suç ile ilişkilerinin onların aile, akraba ve arkadaş çevresi ile ilişkileri bağlamında kendine özgü dinamikleri içinde şekillendiği görülmektedir. Diğer toplumsal kesimlerden farklı olarak Çingene alt kültürü kendi içinde suçun üretilmesini sağlayan bir habitusun oluşmasına imkan vermektedir. Karaman’daki Çingeneler, Türkiye’nin farklı bölgelerinde yaşayan Çingeneler ile ortak toplumsal özellikler göstermekle birlikte burada geçirilen toplumsallaşma süreçleri içinde kendine özgü bir yaşam tarzı ve habitus üretmektedir.

Keywords: *Çingene; Abdal; suç; kültür; din; Toplumsallaşma*

* Assist. Prof. Dr. İsmail Güllü, Karamanoğlu Mehmetbey University, Department of Sociology, Karaman, Turkey E-mail: ismailgullu@hotmail.com

* Kerim Yıldırım, Karamanoğlu Mehmetbey University Institute of Social Sciences, Karaman, Turkey. E-mail: htckrmyldrm@hotmail.com

Giriş

Türk toplumunun kültürel kimliğinin bir parçası olan Çingenerler hakkında son yıllarda artış gösteren çalışmalar (Altınöz, 1995; Alpman, 1997; Özkan, 2000; Yıldız, 2007; Kolukırık, 2004; Marsh, 2008; Topuz, 2010; Özateşler, 2013; Önder, 2013; Balcıoğlu, 2014) dikkat çekmekle birlikte bu alt kültür grubuna ait toplumsal nitelikler yeterince bilinmemekte veya ön yargılı bir yaklaşım kendini göstermektedir. Ancak Türkiye’de yaşanan toplumsal değişme ile birlikte birçok alt kültür grubu için de geçerli olmak üzere Çingenerlere yönelik algı ve ilgide önemli değişimler gözlenmektedir. Değişim, modernleşme ve şehirleşme süreçlerinin etkisi altında aynı zamanda farklı boyutlarda Çingenerlerin kendi içinde de yaşanmaktadır. Çingene alt kültürü Türkiye’nin her yerinde homojen olmayıp farklı bölge ve şehirlerdeki Çingene alt kültürleri kendine özgü niteliklere sahiptir. Çingenerler genellikle yaşadıkları şehirlerde belirli mahallelerde yoğunlaşmış şekilde birlikte yaşamakta ve toplumsallaşma süreçlerini bu çerçevede gerçekleştirmektedirler. Bir diğer farklılaşma ise bu alt kültürü nitelemek üzere literatürde kullanılan kavramlarda karşımıza çıkmaktadır. En yaygın olarak kullanılan Çingene kavramı yanında, Roman, Abdal, Sepetçi gibi adlandırmalar da söz konusudur. Bu çalışmada kendilerini ifade etmek için daha çok kullandıkları Çingene kavramı tercih edilmiştir (Giménez, 2002).

Bu çalışmanın temel konusu, Çingene alt kültürü içerisinde toplumsallaşan bireylerin suç olgusu ile olan ilişkilerinin Karaman’da Çingene/abdal mahallesi olarak tabir edilen Yeni Mahalle’de yaşayan Çingenerleri örneğinde derinlemesine incelenmesidir. Araştırmanın temel problemi “Çingene alt kültürü içinde şekillenen toplumsallaşma sürecinin suç olgusunun ortaya çıkmasına etkisi nedir?” sorusu çerçevesinde şekillenmektedir. Bu çerçevede söz konusu “toplumsallaşma sürecinin diğer toplumsal olgu, kurum ve olaylar ile ilişkisi nasıl şekillenmektedir?” soruları araştırmanın problemleri olarak tanımlanmıştır.

Araştırmanın uygulama alanı olarak belirlenen Karaman Yeni Mahalle kültürel olarak Çingene yaşam örüntüsüne sahip olan bireylerin yoğun olarak yaşamakta olduğu bir semt konumundadır. Yenimahalle muhtarından elde edilen bilgilere göre Karaman ilinde yaklaşık olarak 4000 civarında Çingene kökenli birey ikamet etmektedir. Yenimahalle muhtarının vermiş olduğu bilgiler doğrultusunda, Çingene olarak bilinen ailelerin soy isimleri tespit edilerek, Karaman İl Emniyet Müdürlüğü Asayiş Şube Müdürlüğü Suç Araştırma Merkezinin kayıtları incelendiğinde; Karaman il merkezinde faili belli olan 10384 asayiş olayı (mala karşı suçlar ile kasten işlenen suçlar türleri ele alınmıştır.) meydana gelirken, bu 10384 olandan 1202’si Çingene kökenli bireylerin karıştığı olaylardır. İl merkezinde meydana gelen faili belli olan asayiş olaylarını il merkezi nüfusuna oranladığımızda her 19 bireyden birisi asayiş olayına karışırken, Çingene bireylerin nüfusunu suç sayısına oranladığımızda ise her 3 Çingene bireyden birisinin asayiş suçlarına karıştığı gibi dikkat çekici bir

oran karşımıza çıkmaktadır. Karaman'daki Çingenerlerin yoğunlukla yaşadıkları ve bir alt kültür alanı özelliği gösteren Yeni Mahalle, sahip olduğu toplumsal kodlar ve istatistikî veriler nedeni ile kentteki suç ağlarının merkezi olarak görülmektedir. Mahalle yapısı içinde çocuk ve gençlerin toplumsallaşma kanallarının yetersizliği, bireysel ve toplumsal sorunların zeminini oluşturan bir özellik göstermektedir. Gerek ailede gerekse sokakta suç, şiddet ve marjinal işlerle uğraş günlük hayat içinde öğrenilen ve normal olarak kabul edilen bir durum olmaktadır. Çingene alt kültürü içinde mahallenin ürettiği sosyal ağlar adeta onların suç ile ilişkisini dinamik ve zorunlu kılan bir özellik göstermektedir. Bu anlamda Çingenerler için mahalle, sadece oturlan bir yaşam alanının ötesinde toplumsallaşmanın kendi dinamikleri içinde gerçekleştiği ve yeniden üretildiği alanlar konumundadır. Bu bağlamda literatüre bakıldığında Çingene kültürü ile suç ilişkisini nicel ve nitel veriler ışığında ele alan birçok çalışma bulunmaktadır (Yıldız, 2011; Sezer 2010).

Teorik çerçeve

Kültür, toplum hayatı içerisinde gerçekleşen ve süreklilik arz eden insan ilişkileri sonucu ortaya çıkan maddî ve manevî değerler bütünüdür. Kültür, sahip olduğu nitelikler ile de topluma varlık özelliği kazandırmakta kendi varlığının temelini de yine toplumda bulmaktadır. Yani kültürün temeli, toplumdur. Kültür, toplumu oluşturan kişileri, onları bir arada tutan, birbirine bağlayan dil ve haberleşme süreçlerini, sanatlarını, inançlarını, törelerini, hukuk ve yönetim kurallarını, üretim ve tüketim düzenlerini içine alır (Güvenç, 2002: 15). “Kültür, paylaşılan görüşler, değerler ve davranışların ölçütüdür; bireyin eylemlerini gruplar için anlaşılır kılan ortak belirleyicidir. İnsanlar ortak bir kültürü paylaştığı için belirli koşullarda diğerlerinin nasıl davranacaklarını ve davranışlara nasıl karşılık verebileceklerini kestirebilirler” (Haviland, Prins, Walrath ve McBride, 2008: 104). Bununla birlikte kültür, bir toplumun mensuplarının çoğunluğunda müşterek olan ve o toplumu diğer toplumlardan ayıran yaşam tarzıdır. Böylece kültür, kurallar (davranış biçimleri), eşyalar (aletle yapılan kültürel nesnelere), fikirler ve duygulardan oluşan sembollerden meydana gelen bir bütündür (Glenn, 1965: 90).

Tanım gereği kültür, toplumun bir üyesi olarak, insanoğlunun öğrendiği bilgi, sanat, gelenek-görenek ve benzeri yetenek, beceri ve alışkanlıkları içine alan karmaşık bir bütün (Güvenç, 1984: 102) olmakla birlikte bir toplumu oluşturan nüfusun tamamının aynı kültürü tam olarak paylaştıkları söylenemez. Yani her kültür bünyesinde çeşitli alt kültürel yapıları barındırmaktadır. Bu yapılar toplumdaki başat kültürel yapının içinde yer alan ancak farklı yaşam biçimiyle kendini diğer gruplardan ayıran topluluk olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda azınlıkları, göçmenleri, etnik grupları, kentsel ve kırsal alanları, meslek gruplarını, gençlik gibi toplumsal kategorileri içine alan geniş kapsamlı bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Erkul, 1988: 21).

Alt kültür kavramı günümüzde, etnik ve azınlık grupları tanımlamak için kullanılmasının yanı sıra, daha çok etnik olarak farklı köklere dayanan fakat

benzer yaşam biçimlerine sahip olan gruplar için kullanılmaktadır. Benzer yaşam biçimleri sonucu oluşan ortak kültürel örüntülere dayanan bu alt kültür gruplarında birisi olan Çingene kültürü kimilerine göre etnik bir temele dayanmaktaysa da günümüzde daha çok yaşam biçimleri benzer olan bireyleri tanımlamak için kullanılan kültürel bir kavram haline almıştır. Yani Çingene kavramı; kendine özgü yaşam tarzına sahip olan, kentlerin belirli bölgelerinde bir arada yaşayan, sahip olunan ortak kültür ile yaşamlarını şekillendiren birey ve gruplara atfedilen bir kavram haline gelmiştir. Toplumun genel dokusu ile farklılıklar gösteren kendine özgü düşünüş ve yaşam biçimine sahip her grubun alt kültür grubu olarak tanımlanması mümkündür (Jenks, 2007).

Tanımlanması ve sınıflanması hangi ölçüye dayanırsa dayansın bilinmelidir ki bütün kültürler, eğitim-öğretim ve toplumsallaşma süreciyle kazanılmakta ve sosyal miras olarak nakledilmektedir (Kantarcioglu, 1983: 19). Alt kültür grubuna ait bireyler, hakim kültürden farklı kendi kültürel gerçekliklerinin devamını sağlama yönünde bir çaba içerisinde olurlar. Gerçekten de, öğrenilen bir davranış olan “kültür”, kültürel normlar yoluyla şaşırtıcı bir bütünlükle nesilden nesle aktarılır. Konuşma, davranış, ideoloji, geçinme yolları, teknoloji, değer sistemleri ve toplumdaki öğrenilmiş bilgilerdeki benzerlikler insanları bir kültür içinde birbirine bağlar ve onların içinde yaşadıkları dünyayı tanıma ve biçimlendirmelerine yardımcı olur (Tümertekin, 2002: 105-106). Toplum tarafından gerçekleştirilen bu tanıma ve biçimlendirme sürecine ise genel olarak toplumsallaşma adı verilmektedir. Bu süreçte, aynı zamanda, “Topluma hazırlama” diyebiliriz ki birey, bu süreçle, belli bir topluma ve dar anlamda ise belli bir grupta bütünleşmektedir (Tezcan, 1999: 39). Yani toplumsallaşma, bireyi toplum hayatına hazırlama süreci, beraber yaşadığı grubun, değer ve normlarını öğrendiği, daha sonrasında da bunları davranış ve tutumlarına referans olarak kullanma becerisi kazandığı bir süreçtir.

Sosyologlar genellikle toplumsallaşmanın, değişik toplumsallaşma eyleyenlerini içeren iki genel aşamada gerçekleştiğinden söz etmektedir. Toplumsallaşmanın eyleyenleri, önemli toplumsallaşma süreçlerinin içerisinde gerçekleştiği gruplar ya da toplumsal bağlamlardır. *Birincil toplumsallaşma*, bebeklik ve çocukluğun ilk döneminde gerçekleşir ve kültürel öğrenmenin en yoğun dönemidir. Bu dönem, çocukların daha sonraki öğrenmeleri için temel oluşturacak olan dil ile temel davranış kalıplarını öğrendikleri dönemdir. Aile, bu aşamadaki esas toplumsallaşma eyleyenidir. *İkincil toplumsallaşma*, çocukluğun sonraki dönemi ile olgunluk döneminde gerçekleşir. Bu aşamada, toplumsallaşmanın öteki eyleyenleri, sorumluluğun bir bölümünü aileden devralır. Okullar, bakıcı gruplar, kurumlar, medya ve giderek işyeri, bireyler için toplumsallaşma güçleri haline gelir. Bu bağlamlardaki toplumsal etkileşimler insanlara, kendi kültürlerinin kalıplarını oluşturan değerler, normlar ve inançları öğrenmede yardımcı olur (Giddens, 2000: 28).

Toplumsal etkileşimler aracılığı ile bireyin toplumun değer, norm ve inançlarını öğrendiği toplumsallaşma süreci ile toplumsal normlarla uyumlu bireyin yetişmesi hedeflenirken kimi bireylerin ve grupların toplumun

beklentilerine uygun hareket etmeyerek sapma davranışı göstermektedir. Sapma davranışı çoğunluğun onayladığının dışında kalan ayıplanan ya da cezalandırılan bir davranıştır. Sapma davranışlar kültürün içeriği olan örf, adet, gelenek ve göreneklere aykırı olabileceği gibi hukuksal normlara da aykırı olabilir. Birincisinde ayıplama, kınama, sosyal ilişkileri asgariye indirme gibi yaptırımlar söz konusu iken ikincisinde özgürlüğünden mahrum etme, tazminat ödeme vb. hukuksal yaptırımlar söz konusudur (Bal, 2003: 179). İkincisinde olduğu gibi hukuksal normlara aykırı davranışlar sonucunda kamusal yaptırımlar devreye girdiğinde sapma davranışların suç davranışlarına dönüştüğünü söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında, suçu devletin hoş görmediği, sapmayı ise milletin hoş görmediği davranışlar olarak tarif edebiliriz (Dolu, 2012: 35).

Sapma davranışının kamu otoritesi tarafından cezalandırılması anlamına gelen suçlu davranışın nedenleri bireysel, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik teoriler ile açıklanmaya çalışılmıştır. Suç kuramlarının bu denli fazla olması, suç olgusunun karmaşıklığı ve suç işleyenlerin sahip oldukları farklı suçlu profillerinden kaynaklanmaktadır. Diğer bir ifade ile; gerek çok sayıda suç türünün olması (hırsızlık, tecavüz, zimmete para geçirme, adam öldürme, dolandırıcılık, rüşvet, gasp vb.), gerek suçlulukla ilintili çok sayıda değişkenlerin var olması (yoksulluk, işsizlik, eşitsizlik, suçlu akran grubu, sorunlu aile yapısı, göç, alkol ve uyuşturucu, yerleşim yerinin özelliği, kültür, formel ve enformel denetim unsurlarının zayıflığı, damgalanma vb.) ve gerekse de suç işleyenlerin sahip olduğu bireysel özelliklerinin (yaş durumları, medeni durumları, mesleki yapıları, toplumsallaşma biçimleri, cinsiyet durumu vb.) farklılık arz etmesi gibi nedenler, suç olgusunun çok perspektifli açıklamasını gerekli kılmıştır (Kızmaz, 2005: 150). Yirminci yüzyılda ilgi odağı olan Sosyolojik teorilerde suç olgusunu çok perspektifli açıklama yolunu tercih etmişler ve bu açıklamaları “Sosyal Yapı” ve “Sosyal Süreç” teorileri olarak iki ana başlık altında toplamışlardır. Sosyal Yapı Teorileri ana başlığı altında, Fonksiyonalist Teoriler, Gerilim Teorileri, Alt Kültür Teorileri ve Sosyal Ekoloji Teorileri yer alırken Sosyal Süreç Teorileri ana başlığı altında, Sosyal Öğrenme ve Davranış Teorileri, Etiketleme Teorisi, Kontrol Teorileri, Sosyal Çatışma Teorileri ve Feminist Teoriler yer almaktadır.

Bu çalışmanın konusu gereği ayrıntılı olarak ele alınan, sosyal yapı teorilerinden alt kültür teorileri toplumda belli bazı grupların suçu onayladığını ya da en azından suça neden olan değerlere sahip oldukları (İçli, 2007: 77) ve alt-kültüre mensup olmanın, kişiyi belirli amaçlara yönelteceğini ve bunlarında kanunlara aykırı olabileceğini, suç niteliği taşıyabileceğini ileri sürmektedirler (Sokullu-Akıncı, 1994: 187).

Alt kültür teorisyenlerden “Albert Cohen 1955’de yayınladığı “Suçlu Çocuklar” kitabıyla suçluluğun alt kültürle açıklanmasına yeni bir bakış açısını getirmiştir. Cohen, suçlu davranışın sosyal yapının hangi özelliklerinden kaynaklandığını açıklamaya çalışmıştır. Ona göre, egemen kültüre ters düşen suçlu alt kültürü, büyük Amerikan şehirlerinin “slum” bölgelerinde ortaya çıkar. Bu alt kültürler, okul standartlarının farklı olması, çocuk yetiştirmedeki değişik

tutumlar ve ebeveynlerin çocuklarından farklı beklentilerinden kaynaklanır. Cohen'e göre, çocuğun ailesinin sosyal yapıdaki görece konumu onun yaşamı boyunca karşılaştığı sorunları belirler. Örneğin, alt sınıf çocuklarını orta sınıfa gidebilecek şekilde sosyalize edemezler. Bu nedenle çeşitli çetelere üye olan bu çocuklar orta sınıf statüsünü yasal kanallardan elde edemezler. Onlar başarılı bir rekabet sürdürebilecekleri, alternatif bir statü sistemi kurarlar. Orta sınıfa karşı düşmanlıkları gençleri zıt bir karşı kültür yaratmaya yöneltilir. Mala yönelik suçlarla şiddet suçlarına orta sınıftan bireylerin büyük tepki gösterebileceklerinin bilincindedirler. Çok çalışma gibi geleneksel davranış biçimi de dahil, orta sınıfın bütün değerlerini lanetlemek için yasal olmayan işler yaparlar (İçli, 2007).

Suçlu davranışa yönelik açıklama getirmeye çalışan David Matza ve Greshman Sykes, suçun öğrenildiğini savunmakla birlikte, diğer teorisyenlerden farklı bir bakış açısına sahiptir. Onlara göre, suçlular, suç işlemeye etkili olan teknikleri, değer ve tutumları öğrenmekten çok, yasal olmayan çerçeveler arasında rahatça gidip gelmeyi öğrenirler. Matza, 'serbestçe dolaşma' (drift) biçiminde isimlendirdiği süreçte, insanların, yasalara uygun ve yasalara aykırı uçlar arasında gidip gelme özgürlüğüne sahip olduklarını öne sürer (İçli, 2007: 100-101). Yani David Matza ve Greshman Sykes suçlu alt kültürün alt sınıf çelişkilerinden kaynaklanan bir olgu olmadığını savunmaktadırlar. Onlara göre, suçlu çocukların büyük bir bölümü, eylemlerinden dolayı suçluluk hissetmekte, bu duyguyla baş edebilmek için de her türlü rasyonelleştirmeye gitmektedirler. Suçlu alt kültürde işlediği suçu rasyonelleştirmesi açısından kişiye gerekli tüm olanakları sunmaktadır. Rasyonelleştirme ya da nötrleştirme teknikleri kişilere normal davranışlarından uzaklaşarak zaman zaman sapmış davranışlara yönelme imkânı sağlar. Bu süreçte kişiler genel değerler sistemi yerine suçlu alt-kültürün değerler sistemini benimsediklerinden suçluluk duymayabilirler (Bal, 2003: 193-194).

Bu doğrultuda yaptıkları eylemi normal gören bu gibi kişilerin toplumda konformist bir kişi olarak itibarda gördüklerine de tanık olunmaktadır. Bu bağlamda, sosyolog G. Sykes ve D. Matza (1988) genç suçlularca başvuru alan beş nötrleştirme tekniği saptadılar:

1. *Sorumluluk Yadsınması*: mazeret göstererek sorumluluktan kaçınmaya yönelik bu teknikte şunlara başvurulmaktadır: "Olanlar yalnızca bir kaza idi", "Bizler zaten mağdur kişileriz/Hülya kurbanlarıyız", "Bizler rüzgârda savrulan saman gibiyiz".

2. *Zarar Yadsınması*: başvurdıkları savunmaları arasında, "yaptığım hiç de yanlış bir şey değil", "bakınız kimse zarar görmedi", "yaramazlık yaparken mala istemeden zarar verdik", "çeteler arası savaşı özel bir dalaşma", "araba hırsızlığını ödünç alma" olarak görmeleri yer almaktadır. Zaman zaman da yaptıkları eylemin doğru olmadığını bilmelerine karşın biraz eğlenmek dışında başkaca bir amaç taşımadıklarını dile getirmektedirler.

3. *Mağdurluk Yadsınması*: Sapma türü davranışlar öç almaya yöneliktir. Örneğin zayıf not veren bir öğretmenin arabasına veya işkenceci bir kolluk

görevlisine zarar vermek için yapıldığında, bu kişilerin bunu hak ettikleri şeklinde bir savunma sergilemektedir.

4. *Suçlayanların Suçlanması*: Yolsuzluğa karışmış kamu görevlileri ve beyaz yakalı suçlular, kendilerini yargılayanların da lekeli olması, onlara bizleri yargılama hakkı vermemektedir. Onlar temiz mi ki beni itham edebilsinler(!?)

5. *Fazlıca Sadakat Gösterisi*: Bu son teknikte arkadaşlara/çeteeye sadakat, yasalara uymaktan daha önemli görülmekte ve onlara yardım etmek gereği duyulmaktadır. Sonuçta karşı taraftakiler ve/ya masum üçüncü bir kişinin ölümüne sebebiyet verilmesi göz ardı edilmektedir (Aktaran: Yücel, 2008: 28-29).

Bir alt kültür teorisi olan ayırıcı fırsatlar teorisi Cloward ve Ohlin tarafından ortaya atılmış, Cohen ve Merton'un teorilerinin bir araya getirilmesi veya birleştirilmesinden oluşmuştur. Merton suçluluğu, bireylerin toplumsal olarak kabul edilen hedeflere ulaşma gayretlerinin toplumda eşit olarak dağıtılmamasının sonucu olarak görürken, Cohen de büyük ölçüde, statü yükseltme arayışının bir sonucu olarak görmektedir. Cloward ve Ohlin ise, çete üyelerinin her iki biçimi de denediklerini ileri sürmektedirler. Bir manada, ayırıcı fırsatlar hem meşru hem de gayri meşru bir özellik taşıyabilmektedir (İçli, 2003: 533). Bu kurama göre sapan davranış, gençlerin, toplum tarafından kabul edilen normların ve değerlerin dışında normlar ve değerler öğrendikleri, benimsedikleri toplumsallaşma süreçlerinin sonucudur. (Akan, 2001: 1).

Yöntem

Çingene alt kültür grubunun toplumsallaşma sürecinin suçlu bireylerin ortaya çıkmasında bir etkisinin olup/olmadığını bulmayı amaçlayan bu araştırmada, Karaman'da yaşayan Çingene kültürü yaşam örüntüsüne sahip bireylerin toplumsallaşma süreci ile suç olgusu arasındaki ilişki ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma temelde nitel bir araştırma olarak tasarlanmış olup örneklem büyüklüğünün evrene genellenmesi gibi bir kaygısı bulunmamaktadır. Araştırmaya katılanlar, Karaman'da Çingene Mahallesi olarak tabir edilen Yeni Mahalle'de yaşayan ve Çingenelere ait karakteristik özellikleri taşıyan ailelerden oluşmaktadır. Çalışma grubunda yer alan ailelere, 'Kartopu Yöntemi' ile (Teddlie ve Yu, 2007; Roy, 2008) daha önceden çeşitli sebeplerle tanışılan Çingene bireylerin aracılığı ve adli kolluk resmi evrakları¹ incelenerek ulaşılmış ve araştırmaya katılmaları sağlanmıştır.

Araştırmacının ele aldığı bölgeyi yakından bilen ve suç ile ilişkili olarak görev yapıyor olması gerek araştırmaya katılanların belirlenmesinde gerekse analizlerde önemli bir kolaylık sağlamıştır. Araştırmanın çalışma grubu, 6 aile ve

¹ Adli kolluk görevlileri, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, C. savcısının emirleri doğrultusunda kanundaki usullere uygun olarak delilleri toplamak, muhafaza altına almak ve bunları bir rapor ile C. savcısına sunmakla yükümlüdür (CMK 160-161; Adli Kolluk Yönetmeliği 6/6) Kolluk Kuvvetinin bu yükümlülüğü yerine getirmek için hazırlamış olduğu evraklara "adli kolluk resmi evrakları" denmektedir.

bu ailelerin üyeleri olan toplam 33 bireyin katılımı ile oluşturulmuştur. Çalışma grubu oluştururken bireysel demografik özelliklerden hareketle bir kategorileştirme yapılmamış ancak araştırma grubuna dahil olacak bireylerin iletişime açık olup olmadıklarına ve yaş, cinsiyet, çalışma durumu gibi farklı bireysel ve demografik özelliklerden olmalarına dikkat edilmiştir. Seçilen ailelerin kendine özgün niteliklere sahip olduğu varsayımından hareket edilmiştir. Saha çalışmasına başlamadan önce elde edilen verilerden hareketle oluşturulan aile tipleri araştırmanın takip ettiği temel düzlemi oluşturmuştur. Araştırmada aileler belirlenirken ilk etapta özellikle aile fertlerinin çok sık suç işlediği bilinen 3 aile tespit edilmiş, daha sonrasında ise suçla çok fazla ilişkili olmayan ancak yakın akrabaları suç ile çok fazla ilişkili olan 3 ayrı Çingene ailesi belirlenmiştir. Bu ailelerin toplumsallaşma ve suç ile ilişkili olarak karakteristik özellikleri, bulgular kısmındaki verilerin daha anlaşılabilir olması amacı ile aşağıda verilmiştir:

1. İlk üç aile; Grup içi evlilik yapmış, çeşitli sebeplerle bütünlüğü bozulmuş, çalışmayan veya marjinal sektörde çalışan, eğitimsiz, dini yaşam konusunda fazlasıyla özensiz ve suçu alışkanlık haline getirmiş bireylerden oluşmasıdır.

2. Dördüncü aile; Eşlerden birisinin Çingene olmadığı bu sebeple de çocukların fiziki olarak Çingene görünümüne sahip olmadıkları ve Çingene kültürü dışında bir başka kültüründe etkisinde kalan bireylerin bulunmalarıdır.

3. Beşinci aile; Geleneksel Çingene mesleklerini modern insanın ihtiyaçlarına göre dönüştüre bilmiş, düzenli çalışma hayatları olan, yüksek eğitim görmüş ve memur olan bireylerin bulunmasıdır.

4. Altıncı aile; Aile bütünlüğü olan, çekirdek aile özelliği gösteren, aile fertleri arasında kuvvetli bağların olduğu, her iki ebeveyninde düzenli işlerde çalıştığı, dini eğitim almış ve yükseköğretim görmüş/gören bireylerin bulunmasıdır.

Çalışmanın saha uygulamasında, araştırmaya katılan ailelerin fertleri ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile Ocak 2014 - Kasım 2014 tarihleri arasında derinlemesine mülakatlar gerçekleştirilmiş, zaman zaman odak grup görüşmesi tekniği kullanılmış, bu ailelerin günlük hayatlarının bir bölümüne dahil olunarak katılımlı gözlemde bulunulmuş böylelikle Çingene alt kültür grubunun toplumsallaşma süreçlerinde suç ile olan ilişkileri anlaşılmaya çalışılmıştır. Görüşmeler için Çingenelerin kendilerini rahat hissedebilecekleri kendi yaşam alanları tercih edilmiş, güven ilişkisinin kurulması için ev ziyaretleri gibi uygulamalar ile yakın bir dostluk ortamının oluşturulmasına özel bir önem verilmiştir. Görüşmeler sırasında alınan ses kayıtları ve notlar ile bu görüşmeler sırasında yapılan gözlem notları bilgisayar ortamında metne dönüştürülerek deşifre edilmiştir. Dağınık ve birbirinden kopuk anlatımlar tematik ve tipolojik olarak sınıflandırılarak toparlanmıştır. Gizlilik ilkesi gereği, gerçek isimler yerine takma isimler kullanılmıştır. Deşifreler metne dönüştürülürken görüşmecilerin ifadeleri, başka araştırmalarda yeniden yorumlanma imkanı sağlaması düşüncesi ile mümkün olduğunca orijinal hali ile verilmeye çalışılmıştır. Araştırmada daha

önce denenmemiş bir yol izlenerek Çingene Ailelerinin karakteristik özelliklerine göre oluşturulan aile tipolojilerine göre her aile ve görüşmeciyi tanıttığı, “(19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)”, “(40, Kadın, Evhanımı, Egzogamik Aile)” ve “(48, Erkek, Esnaf, Formel Sektör Aile)” gibi bilgileri içeren etiketler her katılımcının ifadesinin sonunda belirtilmiştir.

Suçlu davranışın açıklanmasında alt kültürel değer ve davranışlara referans gönderen teorisyenlerden biri olan Walter Miller, Koşar’ın ifadesi ile alt sınıftaki tipleri ve davranışlarını belirlemek için “Dengeli Aile ve Dengesiz Aile” iki ucu arasında yer alan dört aileden oluşan bir tipoloji oluşturmuştur. Bu tipolojide yer alan aileler “Dengeli-Güvenli Yoksullar, Güvenceli Ancak Dengesiz Yoksullar, Güvencesiz Ancak Dengeli Yoksullar, Dengesiz ve Güvencesiz Yoksullar” şeklinde sınıflanmıştır (Miller, 1964; Koşar, 1990: 3-6). Bu çalışmada da alt sınıf yoksulların davranışlarını anlaşılması için Miller ve Rainwater tarafından (Rainwater, 1968) oluşturulan tipolojiden esinlenilerek, Çingene alt kültürünün toplumsallaşma süreci ile suç olgusu arasındaki mevcut ilişkinin daha anlaşılır olması, araştırma sürecinin ve sonrasında araştırma verilerinin belirli bir sistem içerisinde düzenli olarak gerçekleştirilebilmesi için aile tipolojileri oluşturulmuştur. Aile tipolojileri oluşturulurken, Çingene alt kültür grubunun üyeleri ile gerçekleştirilen ön görüşmelerden elde edilen verilerden hareket edilmiştir. Bunun yanında Çingene alt kültür grubunu dışarıdan gözlemleyen bireylerin bu kültüre dair ifadeleri de dikkate alınmıştır.

Bu doğrultuda karakteristik özellikleri ekseninde 4 tip aile belirlenmiştir:

1. Kurgu Çingene Ailesi: Çingene alt kültür gruplarına karşı sahip olunan ön yargılar dikkate alınarak belirlenmiş bir aile tipidir. Kurgu Çingene Ailesinin biçimsel özellikleri; grup içi evlilik yapmış, çeşitli sebeplerle bütünlüğü bozulmuş, çalışmayan veya marjinal sektörde çalışan, eğitimsiz, dini yaşam konusunda fazlasıyla özensiz ve suçu alışkanlık haline getirmiş bireylerden oluşan aile tipidir.

2. Egzogamik Çingene Ailesi: Eş seçimi dikkate alınarak oluşturulan aile tipidir. Egzogamik Çingene Ailesinin biçimsel özellikleri; Eşlerden birisinin Çingene olmadığı bu sebeple de çocukların Antropomorfik olarak Çingene görünümüne sahip olmadıkları ve Çingene kültürü dışında bir başka kültüründe etkisinde kalan bireylerin bulunduğu aile tipidir.

3. Formel Sektör Çingene Ailesi: Geçimlerini düzenli çalıştıkları işlerden sağlayan bireylerin bulunduğu aile tipidir. Formel Sektör Çingene Ailesi biçimsel özellikleri; Geleneksel Çingene mesleklerini modern insanın ihtiyaçlarına göre dönüştüre bilmiş, düzenli çalışma hayatları olan, yüksek eğitim görmüş memur bireylerin bulunduğu aile tipidir.

4. İdeal Çingene Ailesi: Tüm kurumlarla bağ kurmuş aile tipidir. İdeal Çingene Ailesi biçimsel özellikleri; Aile bütünlüğü olan, çekirdek aile özelliği gösteren, aile fertleri arasında kuvvetli bağların olduğu, her iki ebeveyninde düzenli işlerde çalıştığı, dini eğitim almış ve dini hassasiyetleri kuvvetli olan, yükseköğretim görmüş/gören bireylerin bulunduğu aile tipidir.

Bulgular: Aile ilişkileri ve otoritenin inşası

Diğer bütün kültürlerde olduğu gibi Çingene kültüründe de toplumsallaşma sürecinin ilk adımı ailede atılmaktadır. İncelenen bu alt kültürde de ailenin ilk adımı dışa kapalı sosyal yaşantıları sebebi ile grup içerisinde seçilen eşle, geleneksel evlilik ritüelleri ile gerçekleşmektedir. Çingene kültürünün ve bu kültürün taşıyıcılarının sahip olduğu değerlerin, normların ve tutumların değişip dönüşmesindeki en büyük setlerden biri olan grup içi evlilik kültürünün üyeleri tarafından arzu edilen bir davranıştır. Kimi görüşmeciler de, grup içi evliliğin bu kültürde arzu edilen bir evlenme biçimi olduğunu özellikle vurgulamakta ve sebebini de şu cümlelerle açıklamıştır:

“Evlendirildiğimizde evliliğin ne olduğunu bile bilmezdik, anam babam akraba diye evlendirdi bizi. Avradı kendimiz bulsak ne olacaktı sanki! Bu akrabanın kızını almasak öbür akrabanın kızını alacaktık, sanki gördüğümüz başka insan mı var. Zaten bu yüzden bepimizde birbirimizle akraba olmuşuz” (27, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-2)

Araştırma sırasında görüşülen diğer bir görüşmecide yakın bir akrabası ile erken yaşta evlendiğini belirtmiştir:

“İlk evliliğimi 13-14 yaşında yaptım anlaşılmadık ayrıldım. Zaten resmi nikâbımızda yoktu. Şimdiki eşimle uzakta akrabayız onunla da 17-18 yaşında evlendim (50, Kadın, Temizlikçi, Kurgu Aile-1)

Görüşmeci yukarıdaki ifadeleri ile araştırmaya konu olan grup içerisindeki çocuk gelin ve damat olgusunu dillendirmiştir. Görüşmecilerin birçoğunda görülen çocuk yaşta evlilik anlayışının sadece birkaç aileye özgü mü yoksa Çingene kültürünün geneli tarafından benimsenen bir tutum mu olduğu sorusu ise diğer bir katılımcının şu açıklamaları ile cevap bulmaktadır:

“Bizde en geç 16-17 yaşında evlenmezlerse evde kaldı derler. Mesela kızın ailesi sevdiğine vermiyorsa kız kaçır evlenir öyle 20-25 yaşını beklemez kimse, hatta ana-baba 20-25 yaşına gelmiş kişiye o kocaya kaçan kız kadar olamadın der laf sokar.” (25, Kadın, Oryantal, Kurgu Aile-2)

Alt kültürel değerlere zıt olmayan çocuk gelin ve damat olgusuna aile tipolojisinde yer alan İdeal Çingene Ailesi dışında ki diğer bütün ailelerde rastlanmaktadır. İdeal Çingene Ailesinin ebeveynlerinin evlilik yaşı ise hâkim kültür tarafından kabul edilebilir bir yaştır.

“Eşim askerden geldikten sonra evlendik. Evlendiğimizde ben 19 yaşındaydım, eşim 23 yaşındaydı.” (45, Kadın, Emekli, İdeal Aile)

Çingene bireylerin erken yaşta evlenmesi ve erken ebeveynlik deneyimine maruz kalması sonucu oluşan bu ailelerdeki çocukların, yeterince ilgi ve sevgi görememesi ve bu durumun bir sonucu olarak da aile fertleri arasındaki iletişimin zamanla zayıflaması söz konusu olmaktadır:

“Çocukluğumuzda hiç sevgi görmedik, anne babam ayrı üvey babamla büyüdük, annem sinirlenince pezevenğin kızı, kanı bozuk diye kızıyordu. Çok serbesttik, hiç sevgi görmedik.

Aslında onlar da pek suçlu sayılmaz sonuçta onlar da ana babalarından ne gördülerse bize de o şekilde davrandılar.” (25, Kadın, Oryantal, Kurgu Aile-2)

Yukarıdaki ifadeler Çingene kültüründe bir kuşak önce mevcut olan ebeveyn çocuk ilişkisini resmetmektedir. Çingene kültüründeki ebeveyn-çocuk ilişkisinin günümüzdeki durumunu öğrenmek için de G. M.’ye kendi çocuğu ile ilişkisi sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

“Abi geçen yolda gördüm tanımadım, bizim arkadaş söyledi senin oğlan dedi. Boyum kadar olmuş aynı mahallede oturuyoruz ama neredeyse yıllardır görmüyorum. Oğlumu doğduğumda ben dahi 15 yaşındaydım. Ben çocuktum zaten. Analık yaşamadık ki çocuğu umursayalım. Bildiğin biz çocuktuk.”

Çingene ailelerinin ebeveynlerinin çocuk yaşta yetişkin rolüne bürünmek zorunda kalmaları ile işlevsel bir ailenin taşınması gereken nitelikleri taşıyamaları ve çoğunlukla geniş aile özelliği göstermeleri gibi sebeplerle aile içi iletişimin koptuğu görülmektedir. Toplum tarafından kabul gören yaş aralıklarında evlenerek aile kuran ve çekirdek aile özelliklerine sahip olan İdeal Çingene Ailesi’nde ise durum daha farklıdır:

“Bizim ailemiz 4 kişi olduğundan dördümüze de birbirimize o kadar düşkünlük ki mesela oğlum Aydın’da üniversite okuyor annesi günlük arar ben haftada 3-4 kere ararım. Mesele oğlan yatsı namazına gitti 45 dk. sonra filan gelmezse acaba başına bir iş geldi mi diye hemen arar sorarım. Ben işten çıktım mı beşi beş geçte evde olmam lazım yoksa herkes merak eder. Geç geldim mi, geç kaldım mı hanım hemen fabrikayı arar. Aile bağlarımız çok kuvvetli birbirimizden habersiz asla bir iş yapmayız” (50, Erkek, İşçi, İdeal Aile).

Genel olarak görüşmecilerin açıklamalarından; Çingene ailesinin genellikle aynı grup bünyesinde bulunan çocuk yaşta bireylerin resmi veya gayri resmi birlikteliği neticesinde oluştuğu ve Çingene yetişkinlerin henüz hazır olmadıkları ebeveynlik toplumsal rolünü oynamak zorunda kaldıkları görülmektedir. Anne-baba oldukları dönemde kendileri çocuk sayılacak yaşta olan Çingene ebeveynler, çocukların, psiko-sosyal ve ekonomik ihtiyaçlarını karşılamakta da fazlasıyla başarısız olmaları sonucunda da toplumsal ve hukuksal normlarla çatışmalı bireylerin ortaya çıkmasında ki temel sorumlulardan birisi oldukları anlaşılmaktadır.

Suçla ilk tanışma: Aile

Yukarıda ki açıklamalar, Albert Bandura’nın Sosyal Öğrenme Teorisi’nde (Social Learning Theory) (Bandura, 1969) yer alan ‘suçlu davranışın yetişkinlerden öğrenildiği’ varsayımını akla getirmektedir. Bu varsayımdan hareketle ailelerin suç geçmişleri öğrenilmeye çalışılmış ve Çingene ailelerin birçoğunda başta ebeveynler olmak üzere sabıkalı bireylerin bulunduğu ve bu sebeple de suç olgusu ile ilk tanışmanın çocuk yaşlarda gerçekleştiği görülmüştür:

Aile büyüklerinin suç ile olan ilişkisini öğrenmek için sorulan sorulara verilen cevaplar Kurgu Çingene Ailesi özellikleri gösteren ailelerin nesiller boyunca suç ile sürekli olarak iç içe oldukları görülmüştür:

"Babam bize bobçacılık yaptırırken köylere gittiğimizde esrarın tohumunu köylülere verirdi daha sonra köye gittiğimizde esrarı alır içerlerdi. O zamanlar esrarı kimseye satmak yoktu. Herkesin kendi eker biçer içerdi." (Babanızın veya aile büyüklerinizden bir başkasının sabıkası bulunuyor mu?) "Bobçacılık yaptığımızdan biz çok geçerdik, her gezdiğimiz yerde de başımıza bir sürü bela gelirdi. Kavga dövüş silah bıçak meselelerinden bir de hırsızlık iftiralarından filan sabıkaları var bizinkilerin." (Kadınlarında sabıkaları var mı?) "Eskiden kadınların başına pek iş gelmezdi, şimdi kadınlarda suça bulaşıyor artık." (Neden?) "Kocaları oğulları içeriye giriyor ya da ölüyor mecbur kadınlar evin geçimini sağlıyor. Çalışacak işleri de olmayınca hırsızlık esrar işi filan yapıyorlar." (50, Kadın, Temizlikçi, Kurgu Aile-1)

Suç geçmişi hakkında samimi cevaplar verdiği düşünülen S. B.'ye çocuklarının sabıkası olup olmadığı sorulduğunda çocuklarının suç ile ilişkisinin olmadığını belirtmiştir. S. B.'nin yüz ifadesinden ve ses tonunda gerçekleri bizimle paylaşmadığı düşünülecek mahalle sakinleri ile görüşülmüş, alınan bilgilerden Kurgu Çingene Ailenin her üç çocuğunun da suçla yoğun bir şekilde ilişkili olduğu ortaya çıkmıştır:

"Abi bu senin sorduğun eleman işi hırsızlık. Geçende gasptan yakalandı. Onun dosyaları yakında patlayacak zaten içeri bir girdimi bir daha çıkamaz. (Abisini tanır mısın?) Tanımam mı? Abisi de torba tutar." (Bu tabiri biraz açar mısın?) "Abi yani hap, esrar filan satıyor ne bulursa satar." (Peki, ablastı?) "O da kendini pazarlar".

Suçlu yetişkinlerin varlığının suçlu çocuğun ortaya çıkmasında etkili olduğu gibi bu kültür içerisinde sonradan dâhil olan yetişkinlerin de suçlu davranışı öğrendiğine dair örneklerde mevcuttur:

"Eşim bizim aileye girdikten sonra suç işler oldu. Eşimin daha öncesinde sabıkası bile yoktu. Bizinkiler öğretti her düzeni" (Eşinizin neden cezaevine girdi?) "Karşılıklı çatışmada eşim akrabamı, akrabamızda benim erkek kardeşimi vurdu. Şu an ikisi de içerideler. Hem de aynı cezaevinde yatıyorlar ve barıştılar. Ama cezaevindeler." (Ailenizden başka cezaevine giren var mı?) "Bizim ailede dışarıda olan yoktur ki ablam. Şimdi de kadınlar cezaevine düşmeye başladılar." (Hangi suçlardan cezaevine girdiler?) "Hırsızlık, yaralama, esrar, haptan filan..." (40, Kadın, Ev hanımı, Egzogamik Aile).

Suçlu hiç bir ferdin bulunmadığı İdeal Çingene Ailesi'nin akrabalarının ise suç ile yoğun şekilde ilişkili olmalarında da sosyal öğrenmenin etkili olduğu yönünde açıklamalar bulunmaktadır:

"Kardeşim öldükten sonra anneleri çocukları alıp kendi tarafına getirdi. Anneanneleri çocukları dilendirmeye başladı ondan sonra çocuklara dükkânların önündeki yağı, şekeri çalmayı öğretti. Böylece çocuklar hırsız oldular çünkü öyle yetiştirildiler." (Akrabalarınızdan başka suçla ilişkisi olanlar var mı?) "En büyük abimin çocukları da esrar işleriyle uğraşiyor onlar da anne tarafından dolayı böyle oldu esrar işine bulaştılar." (Neden?) "Çünkü abim

o kadınla evlendikten sonra bizim sülalemizden koptu o sülalenin içine girdi bu yüzden esrar işlerine bulaştılar." (O bahsettiğimizi aile neden esrar işi yapıyor?) "O sülalede erkeklerde kadınlarda çalışmak nedir bilmez kadınlar kimi zaman hırsızlık yapar, kimi zaman esrar satar, hiçbir şey bulamazsa kendini satar yani kadınlar erkeklerini besler." (50, Erkek, İççi, İdeal Aile)

Suç olgusunun ortaya çıkmasında daha çok sosyal öğrenmenin etkili olduğu Çingene ailesinde, Merton'un Gerilim Teorisi'nde (Merton, 1938; 1957) bahsetmiş olduğu daha çok ekonomik yoksunluğa dayanan 'gerçekleştirilemeyen istekler' nedeni ile de çocuk yaşta suç işleyen bireylerin varlığı söz konusudur:

"12-13 yaşlarındayken arkadaşımızın birine ölmüş babasından motosiklet kalmıştı biz de o motosikletle geziyorduk devamlı ama benzini alacak paramız hiç olmuyordu, sağdan soldan bir şeyler bulup hurdacıya satıp benzini alıyorduk. Gene bir keresinde de motora binip gezecektik, benzini alacak paramızda yoktu. Arkadaşlar da dedi ki bizim bildiğimiz boş bir ev var evin içinde bakır var demir var dediler. Gidelim demirleri bakırları alalım, satalım, parasıyla da benzini alalım dediler. Sonra arkadaşın biri evin avlusuna girdi. Evde adamlar varmış, adamlar gördü, onu yakaladı. Sonra da bizi yakaladı. Polis geldi, aldı, götürdü bizi, işlem yaptı, bizde böylece mimmendik hırsız diye." (19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)

"Hırsızlığa 9 yaşında bisiklet çalarak başladım." (Neden bisiklet çaldın?) "Babamdan istedim, babam da bisiklet almadı, paramız mı var? dedi. Çarşıda durup duran bisikleti alıp bindim ben de biraz sonra da sattım." (Parasıyla ne yaptın?) "Canım sigara içmek istiyordu param yoktu satıp sigara aldım içtim." (Çocukken hep bisiklet mi çaldın?) "Çocukken bisikletle bakırla filan başlıyorsun. Sigara, bira alacağım diye ama genç olunca hevesler değişiyor. Anadan babadan bir şey istiyorsun motosiklet filan ama adamlar para yok diye almıyor sonra da sen de o istediklerini almak için gidiyorsun çalışıyorsun." (18, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-3)

Gerçekleştirilemeyen istekler nedeni ile suç işleyen bireylerin yanı sıra ailesinin ve içinde yaşadığı toplumsal çevrenin etkisi ile de suç işleyen bireylerin varlığına da rastlanılmıştır. Shaw ve McKay Sosyal Organizasyonsuzluk (Shaw ve McKay, 1942; Dönmezer, 1994) ismini verdikleri teorilerinde, suç olgusunun ortaya çıkmasını, şehir yaşamını karakterize eden temel faktörlerin sosyal çözülmeye neden olması ile toplumsal değerlerin yitirilmesine sonucuna bağlamaktadırlar. Bazı Çingene ailelerin çocuklarını suç işlemeye mecbur bırakmalarının ardında da Sosyal Organizasyonsuzluk teorisinin savlarına karşılık gelen açıklamalar yer almaktadır:

"Millet bana niye fuhuş yapıyorsun? diye soruyor. Nasıl yapmayayım bir kardeşim var cezaevinde, annem var o da cezaevinde. Babamla abim de bana git para getir diyorlar mecbur yapıyorum." (Fuhuş yapmaya gerçekten mecbur musun? Başka bir iş yapamaz mısın?) "Okumamışsın, etmemişsin mecbur fuhuş yapıyorsun. Bir kere düşmüşüz bakmak zorundayım dedim ya ailemin bir yarısı cezaevinde, diğer yarısı başka bir âlemde, ben de para kazanmak zorundayım." (Ailenden bu işi yapma diyen yok mu?) "Abi kim diyecek ya bizimkiler kadın buldu mu paylaşamaz biri ben satacağım der, diğeri ben satacağım der."

Hatta bizim arkadaşlardan birisinin kocası ben satacam diyor, kardeşi yok ben satıp parasını yiyecek diyor. Sonra bunlar bir birlerini bıçakladılar cezaevine girdiler." (Niye böyle oluyor?) "Tek mesele kolay para kazanma meselesi." (22, İşsiz, Kadın, Kurgu Aile-3)

Çeşitli sebeplerle suç işleyen bireyin Alt Kültür Teorileri'nde (İçli, 2007) belirtildiği gibi suç işleme sonrası bireye herhangi bir manevi yaptırımında bulunulmaması da bu bireylerde suçun kabul edilebilir bir davranış olduğu algısının oluşmasına sebep olabilmektedir:

"Suç işlemekten de cezaevine girmekten hiç utanmam. Bizim çevrede suç işleyen adam bor görülmez. Hatta uyuşturucu satan kadın altı çocuğuna kocasına baktı diye övüyorlar. Böyle bir çevrede suç işlemekten de cezaevine girmekten de kim utanır sence" (40, Kadın, Ev hanımı, Egzogamik Aile)

Suçlu bireyin ayıplanmamasında başka bir ifade ile umursanmamasında alt kültüre ait değerlerin etkisi olmakla birlikte bireyin çalışan ve gelir getiren biri olduğu durumlarda tutumlar farklılaşabilmektedir:

"Bizimkiler ceza evine girerler için hiç üzülmez". (Neden?) "Adamlar zaten fakir devletin ekmeğini yesin yatsın der. Ama para getiren biri ceza evine girerse o zıman üzülürler bak." (25, Kadın, Oryantal, Kurgu Aile-2)

Çingene alt kültüründe bireyin, suçla ilk tanışması aile içinde ki diğer bireylerin aracılığı ile olmaktadır. Daha sonrasında ise yine yakınları aracılığı ile suç işleme yöntemlerini uygulamalı olarak öğrenmekte ve sonrasında da işlemiş olduğu suç sonucu grubun diğer üyeleri tarafından olumsuz olarak damgalanmaması eyleminin meşruluk kazanmasına sebep olmakta, daha ileri boyutta ise suç bu eylemi rasyonelleştirme yöntemlerini öğrendiği bir süreçten geçmektedir.

Suç bağlarının oluşması: Arkadaşlık

Toplumsallaşma süreci bireyin dünyaya geldiği aile kurumu içinde başlamaktadır. Primer toplumsallaşma de denilen bu ilk dönem bireyin değer, norm ve tutumlarının koşulsuz öğrendiği bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. İçinde yaşanılan grup sosyo-kültürel olarak homojen bireylerden oluşmuş ise bu süreç çok daha katı geçmektedir. Yani değer, norm ve tutumların işlevselliği tartışılmayacak ve sıkı sıkıya bunlara bağlanması beklenilecektir. Eğer bu bireyler grup dışı toplumsallaşma faaliyetinin ilki olan akran gruplarında da homojen bir grup içerisinde bulunuyor ise toplumun genel normlarına muhalif tavırlar daha fazla pekişebilmektedir. Fakat heterojen arkadaşlık ilişkilerinde bulunan bireyler çeşitli kültürlerden akranlarla iletişim kuracakları için toplumsal normlara uygun hareket etmeye daha fazla motive olacaklardır (Kaypakoglu, 2006; Kolukırık, 2008).

K. M.'nin aşağıdaki ifadeleri Kurgu Çingene Ailelerin üyelerinin homojen ilişkiler kurmasının neredeyse bir zorunluluk olduğuna dair bir gösterge olarak kabul edilebilir:

“Arkadaşlarım bizimkilerdendir hep. Türkler bizle arkadaşlık etmezler bizle arkadaşlık edeni bile dışlarlar bizim dışlamayacaklar. (Bu duruma bir örnek vermesi istendiğinde) Cami hocası bizim eve gelip çay içiyor diye Türkler onu bile hor görüyorlar bizim hor görmeyecekler.” (27, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-2)

K. M.’nin ablası olan G. M. de kendi alt kültürel grubu dışındaki bireyler tarafından yaptıkları işlerden ve mevcut olan önyargılardan dolayı ilişki kuramadıklarını ifade etmiştir:

“Ben apartmanda oturuyorum benim dışındakilerin hepsi Türk ve bana selam vermezler oryantal olarak çalışıyorum diye. Bir de arkadaşlık mı edecekler? Benle aynı yerde çalışan oryantal arkadaşlarımın çoğu bile benle arkadaşlık yapmaz, hatta ekmek yaptıkları leğende yakanır bunlar, saçlarını taramazlar diye dalga geçerler. İş böyle olunca da iyisiyle kötüsüyle ne varsa gene bizim mahalledekilerde var” (25, Kadın, Oryantal, Kurgu Aile-2)

Farklı sosyo-ekonomik çevreden bireylerle heterojen arkadaşlık ilişkiler kurma becerisine sahip olan veya bu iletişimi kuracak kanalları mevcut olan İdeal Çingene Ailesinde ise durum çok daha farklı olmaktadır:

“Ben hep Yeni mahalledeki Türk insanlarla arkadaşlık ediyorum onlarla daha iyi anlaşıyorum. Mesela özellikle cami hocasının oğluyla çok iyi anlaşıyoruz. Çocukken futbol filan oynardık. Abdallar/Çingeneler genelde başka şeyler yapmanın peşinde oldukları için onlarla arkadaşlık etmezdim, babamda istemezdi zaten. Şimdi de üniversitede okuduğum için her memleketten her çeşit arkadaşım var.” (21, Erkek, Öğrenci, İdeal Aile)

Formel Sektör Çingene Ailesi özellikleri taşıyan N. K. yukarıdaki ifadelere benzer açıklamaları, heterojen ilişkilerin önündeki sosyal engellerin neler olduğuna örnek gösterilebilir:

“Ben lise okuduğum için genelde arkadaş çevrem okuldan. Okulda da bizim mahalleden pek kimse yok zaten dolayısıyla genelde Türklerle arkadaşlık ediyorum. (Siz’in mahalledekiler neden genellikle sadece birbirleri ile ilişki kuruyorlar?) Bizimkiler okula fazla gitmez, zaten Türklerin çalıştığı işlerde de çalışmazlar, çarşıya pazara çıksalar tiplerinden dolayı millet Abdal geliyor Çingene geliyor diye kenara kaçır anlayacağın bizimkilerin fırsatı yok fırsat bulamıyorlar.

Heterojen arkadaşlık etmek için eğitim dışında farklı bir sosyal iletişim kanalı ise çalışma yaşamıdır:

“Sadece bir iki arkadaşım Abdal gerisi Türk. Türk arkadaşlarımın hepsi çalıştığım fabrikadan, zaten fabrikada çalışsam Türklerle asla arkadaşlık edemezdim. (19, Kadın, İşçi, Egzogamik Aile)

Fiziki ve sosyal olarak dışı kapanmanın sembolü olan Çingene yerleşim alanları, burada yaşayan Çingene, Abdal, Sepetçi, Roman vb. kimliklere sahip bireylerin eğer gerekli kanalları bulamazlarsa homojen ilişkilerde bulunmalarını zorunlu kılmaktadır. Genel kültürle bütünleşmenin yolu olan heterojen ilişkiler için gerekli olan kanallar ise çocuk yaştaki bireyler için okul yaşama, yetişkin

bireyler için ise çalışma yaşamıdır. Çingene ailelerin bireylerinin birçoğunun eğitim hayatının ilk yıllarında da mahalle okullarına gittikleri düşünüldüğünde en az lise eğitimine devam eden bireylerin ve çalışma yaşamında çeşitli kültürlerden bireylerle uzun süre çalışma imkânı bulanların dışındaki diğer bireylerin heterojen ilişkiler geliştirmekte başarısız olduğu gözlenmektedir (Levinson ve Sparkes, 2003).

İlk suç ortakları: Akranlar

Çingene bireyin, suçla ilk tanışması aile içinde ki diğer bireylerin aracılığı ile gerçekleşirken, suçun günlük pratik haline gelmesi ise akran etkisi sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü Çingene kültüründe çocuklar ebeveyn kontrolü ile yaşamlarının ilk yılları dışında pek karşılaşmamaktadır. Bu duruma birde bireyin akranlarının da aynı kültüre mensup olmaları gerçekliği dahil olunca, sahip olunan alt kültürel değerler ve tutumlar daha fazla pekişmektedir. Aynı değer ve normları referans alarak davranış sergileyen bu bireylerin ise harekete geçmeleri çok daha kolay olmaktadır. Çünkü bu bireylerin eylemlerine engel olacak karşı bir değer ve normun varlığı söz konusu değildir. Bu sebeplerden dolayı Çingene bireylerin ilk suç ortakları yine kendileri gibi aynı mahallede oturan diğerleri olmaktadır. Bu bireylerden suç olaylarının nasıl geliştiğini anlatmaları istendiğinde ise pek bilgi vermemişlerdir. Bilgi vermektен çekinmelerinin sebebinin, dosyalarının birçoğunun hala yargı sürecinde olması ve bilgi vermelerinin yargılama sürecinde dezavantajlarına olabileceği dair düşüncelerinin varlığıdır. Akranları ile işledikleri suçlar hakkında bilgi alınamayan görüşmecilerden akran birlikteliğinin nasıl suça sürüklenmede etkili olduğu ve madde kullanımında akran etkisinin varlığına dair bilgiler toplanmaya çalışılmıştır.

Ailesinde suça bulaşmış hiçbir birey bulunmayan İdeal Çingene Ailesi'nin ferdi olan ve heterojen ilişkileri yoğun olan H. T. Çingenelerin diğer insanlar gibi doğru düzgün şeylerle uğraşmadığını başka şeylerle uğraştığını belirtmiş “başka şeylerle” neyi anlatmak istediği sorulduğunda:

“Abi adamlar çalmaya çıpmaya alışmış onlarla beraber olunca mecbur sende yapıyorsun. Adamlar meseleye haram belal hırsızlık diye bakmıyor ki.” (21, Erkek, Öğrenci, İdeal Aile)

Akran ilişkilerinde heterojen ilişkiler için iletişim kanalına sahip olmayan ve bu sebeple de homojen ilişkilerde bulunmayı bir mecburiyet olarak kabul eden S. B. içinde bulunduğu grubun kendine zarar vereceğini bilse bile bu gruptan kopamayacağını belirtmektedir:

“Romanlardan/ Abdallardan pek hayır gelmez, daba çok şer gelir ama kopamıyorsun onlardan da. Kopup gitsen ne yapacan. Ya böyle düşse kalka devam edecen ya da yok olup gidecen en iyisi bizimkilerin yanında düşse kalka devam etmek ” (19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)

Çingene mahallesinde ki diğer bireylerle düşe kalka yaşamına devam etmek istediğini belirten Kurgu Çingene Ailesinin ferdine ‘düşe kalka’ terimiyle neyi kastetmek istediği sorulduğunda:

“Abi biz bir gün dışarıda iki gün içerideyiz. Hep cezaevine girer çıkarız. Millet bizi böylece kötü beller. Aslında birkaç arkadaş fena işlerle uğraşır bizde onlarla takılınca pis işler bir şekilde bize de bulaşıyor. Ama gene de bu şekilde düşe kalka burada olmak iyidir. Türklerin arasında olsak bizle konuşmazlar adam yerine koymazlar kaybolur gideriz onların arasında” (19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)

Bu kültürde kimlerin ‘adam yerine konduğunu’ diğer bir Kurgu Çingene Aile’nin ferdi olan Z. G.’nin şu sözlerinden öğrenmekteyiz:

“Biz de adamlık arkadaş arasında içki, esrara içmeyle olur. İçmeyen adam olmaz, erkek adam içer, erkek adam yapar, ölümü gör diyerek uyuşturucu kullanmaya alkol almaya alışır bizimkiler. Hatta şimdiki çocuklar 10 yaşında içmeye başlıyor” (Aileleri bu durumu öğrendiklerinde ne yapıyorlar?) *“Ne yapacaklar bazen çocuklarına bağırırlar ama çocuklar dinlemezler.”* (Neden?) *“Çünkü çoğu zaman kendileri de içiyor, bir de bizde pek anadan babadan korkulmaz. Ana baba dövüp sövse de çocuklar sallamaz. Arkadaşlar arasında olmak daha önemlidir. Aileyi pek kimse sallamaz.”* (19, Kadın, İşçi, Egzogamik Aile)

Suç sosyolojisi alanında gerçekleştirilen araştırmaların alkol ve uyuşturucu kullanımı ile suç arasında ilişki olduğuna dair elde etmiş olduğu veriler bu alt kültür grubunun suç ile olan ilişkisine biraz daha açıklık getirmektedir. Aile tipolojisinde yer alan Kurgu Çingene Ailesi bireylerinin suçla bulaşmış bireyler olduğu bilindiği gibi alkol ve uyuşturucu kullandıklarına dair verilerde elde edilmiştir:

“Alkol kullanmaya 13-14 yaşında başladım. Yalan konuşmaya gerek yok. Arkadaş ortamında içmeye başladım hiç öyle tek başıma gideyim iki şişe alayım içeyim demedim ama arkadaş ortamında onlara ayak uydurayım diye içiyordum.” (Kendi yaşlarıyla mı alkol alıyordun?) *“Alkol kullandıklarım genelde benden büyük abilerdi benim yaşlarımda vardı ama genelde benden büyük insanlarla beraber takıldık.”* (Peki, hiç uyuşturucu kullandın mı? İlk defa kaç yaşında kullandın?) *“Abi uyuşturucuya çok küçük yaşta başladım hatta birinci sınıfta 7-8 yaşında başladım diyebilirim. Bizde çocuklar kaba tabirle koltukta oturunca ayağı yere değiyorsa her türlü haltı yapar. Mesela bizim maballede benim bildiğim 9 yaşında çocuklar uyuşturucu içiyor, esrar kullanıyor, kaba tabirle ot yiyorlar.”* (24, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-2)

Homojen ilişkilerin baskın olduğu Çingene bireylerde madde kullanımı ve alkol kullanımının küçük yaşta başladığının ve bu durumun suçla bulaşmada ne kadar etkili olduğuna ilişkin açıklamalar bu durumu anlamak adına önemlidir:

“Ben çocukluğumdan beri uyuşturucu alkol kullanıyorum bizde çoluk çocuk herkes içer esrarı, alkolü. Hatta şimdi milleti ot kesmez oldu, eroine başladı herkes.” (Sende kullanıyor musun eroine?) *“Önceleri birkaç kere arkadaş ortamında kullanmıştım ama 2 sene önce Antalya Zeytinçöy'e esrar almaya gittiğimde Roman bir kızla sevgili olmuştum meğerse*

kızın babası büyük torbacymış. Kızın yanına gide gele eroin bağımlısı oldum ben de Antalya'da kaldım. Artık kendimi o kadar kaybetmeye başlamıştım ki Karaman'a gelip tedavi görmeye başladım, hastanede yattım." (Tedavi sonrası uyuşturucu bağımlılığından kurtulabildin mi?) "Yok nerde? Hastaneden kaçıp tekrar Antalya'ya gittim, tekrar eroine başladım. Sevgilim babasının eroininden çaltıp getiriyordu, içiyordum. Birinde de Antalya'dan gelirken polis yakaladı. Adli kontrol verdiler, tabliller kötü çıkınca da Adana'ya hastaneye yatırdılar. Artık içmeyeceğim diyorum ama bakalım." (18, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-3)

Akranları ile beraber işledikleri suçları anlatma konusunda sessiz kalan görüşmeciler madde ve alkol kullanım deneyimlerini anlatmakta bir sorun görmemiş ve geçmiş deneyimlerini bizle samimice paylaşmışlardır. Bu samimi paylaşımlar sırasında Kurgu Çingene Ailelerin fertlerinin homojen ilişkilerin dışına çıkamadıkları, bu sebeple de bu kültürde yaygın olan alkol ve madde kullanımında akranlarının kılavuzluk ve ortaklık ettiği görülmüştür. Ayrıca alkol ve madde kullanımının yoğunluğu ile suça bulaşma arasında paralellik olduğu bir kez daha teyit edilmiştir. Aile tipolojisinde yer alan diğer ailelerin fertlerinin ise heterojen ilişkilerde bulunmaları ile farklı kesimlerden bireylerle bir arada olmaları değer ve tutumlarının farklılaşmasına sebep olduğu gibi alkol ve madde kullanımının azalmasına sonuç olarak ta suça karşı olan tavrında değişmesine neden olmaktadır.

İlk formel ilişkiler

Çalışmanın bu başlığına kadar Çingene bireylerin daha çok enformel ilişkileri ele alınmış bu başlık altında ise formel ilişkiler hakkında elde edilen bilgiler ile bu alt kültürün ikincil toplumsallaşma süreci irdelenmiştir. Okulun temel fonksiyonu çeşitli kültürel gruplardan gelen bireylerin sahip oldukları değer ve normları ortaklaştırarak bireylerin davranışlarına istenilen şekli vermek ve toplumsal uyumu sağlamaktır. Okulun sahip olduğu bu temel fonksiyonun yanında bir diğer önemli fonksiyonu da bireye akademik eğitim sunarak sosyal hareketlilik imkânı sağlamasıdır. Okulun diğer bir fonksiyonu ise bireye farklı kültürlerle tanışma imkânı sunmasıdır. Okul ayrıca bireyi psiko-sosyal uyarılara fazlaca maruz bırakarak bilişsel gelişiminin sağlıklı ilerlemesine katkı sağlar. Fakat okulun yukarıda belirtilen veya belirtilmeyen tüm fonksiyonlarını sağlıklı olarak yerine getirebilmesinde bireyin eğitim hayatı içerisinde bulunduğu zaman süresi, bu dönem içerisinde okula devam durumu, okulun fiziksel ve eğitsel çevresi gibi faktörler etkili olmaktadır (Dönmezer, 1994; Tezcan, 1999; Pehlivan, 2010). Bu faktörlerin olumsuz etkileri nedeniyle Çingene alt kültürünün toplumsallaşma sürecinde en başarısız geçirilen dönem okul hayatı olmaktadır. Bu kültüre mensup bireyler bu başarısız süreci iki boyutlu yaşamaktadır. Birinci boyut akademik başarısızlık ikinci boyut ise dışlanmışlığın pekiştirilmesidir. Çingene çocuk, ailenin ve çevresinin çalışmaya zorlayan, eğitimi önemsemeyen tutumu karşısında bir bölünme yaşamaktadır. Birçok Çingene çocuk ya okulu yarıda bırakmakta ya da düzensiz bir okul süreci

yaşamaktadır (Padfield, 2005; Levinson ve Sparkes, 2005). Kurgu Çingene Ailesi özelliklerine sahip olan ailelerin okul hayatında fazlasıyla dışlandıkları, uyumsuz davranışları nedeniyle de okul ortamında bulunmamalarının hem veliler hem de yöneticiler tarafından çok da önemsenmediği D. N.'nin ifadelerinden anlamaktayız:

“Ortaokul terkim. Okumayı sevmiyorum diye bıraktım. Ben Abdalım diye beni sıraya yanlarına bile oturtmazlardı. Benle dalga geçerlerdi. Bende kavga ederdim.” (Diğer kardeşlerinde aynı tepkilerle karşılaşılıyor muydu yoksa bu durum sana mı özgüydü?) “Abi bana ne yapılıyorsa bu maballede yaşayan tüm Abdallara, Romanlara, sepetçilere de aynı yapılır. O yüzden diğer kardeşlerim ilkokulu bile bitiremedi düşün yani.” (Hiç devamsızlık yapar mıydın?) “Fazlasıyla abi.” (Niye devamsızlık yaptın? Devamsızlık yaptığında nerelere giderdin?) “Canımız okula gitmek istemezdi. Kim ister ki okula gitmeyi, bizim gibi insanlar hor görüldükleri yere gitsinler? Biz de okula diye çıkardık evden arkadaşlarla sokak sokak dolaşırdık. Ya da okulun bahçesinde takılır bisiklet filan sürerdik. Başka işlerde yapardık sen biliyorsun bana anlattırma.” (18, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-3) (Daha önceden tanıdığımız D. N. okul saatleri içerisinde bakır hırsızlığı, bisiklet hırsızlığı, sigara ve esrar kullanımı gibi o dönem için çocukça yaramazlıklar sayılabilecek işler yapmıştır.)

Ebeveynin rehber olma görevini yerine getirdiği durumlarda ise Çingene çocukların okula uyum sağlamada başarılı oldukları da görülmektedir. Okul sürecinde dışlandıklarını belirten ve bu sebeple de okulu hep bırakmak istediklerini belirten Formel Sektör Çingene Ailesi özelliği gösteren K. Ailesi'nin çocukları babalarının kendilerini okula gönderme konusunda zorladığını ve zamanla da okula ve arkadaşlarına alıştıklarını belirtmişlerdir. Çocuklarının eğitim hayatını terk etme girişimlerine karşı M. K.'nin diğer Çingene ebeveynler gibi kabul edici anlayışta olmamasının çocuklarının eğitim hayatına adapte olmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır. Çingenelerin okul hayatında hem arkadaşları tarafından hem de okul görevlileri tarafından okul ortamında istenilmediklerini dair dikkat çekici diğer bir açılımda da S. B. bulunmuştur.

“Abi çok ayrımcılık gördüm. Yenimahalle çocuğuyun zaten ayrımcılığın kralını görmüşsündür. Seni biç bir yerde istemezler ne iş verirler ne de okulda isterler.” (Niye sizi okulda istemiyorlar?) “Okuldaki arkadaşlarım yalandan kalemleri çalar, kırarlar, tuvalete atarlardı ya da başkasının silgisini filan alırlardı, ondan sonra öğretmeni delirtmek için öğretmenim Sedat kalemimi silgimi çaldı derlerdi. Sınıfta huzuru bozuyoruz diye bocalar da bizi istemezdi. Hatta öyle bocalar vardı ki bizi sınıftan uzak tutmak için sigara verip git bahçede iç derdi.” (Sizce ayrımcılık yapmayan öğretmenin var mıydı?) “İlkokul hocam ayrımcılık yapmazdı hiç bizle kendi çocuğu gibi ilgilenirdi. Hep bu adamın öğrencisi olsaydım emin ol çok başka şeyler olurdu şimdi. Adam beni döverse başkasını da döverdi. Hoca kimin ne olduğuna bakmazdı sadece çalışkan tembel olarak bakardı olaya.” (19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)

Babası müzisyen olduğu için ülkenin çeşitli illerinde yarı göçebe olarak yaşamak zorunda kalan ve bu sebeple de eğitim hayatına 7 yaşında değil de 9 yaşında başlayan S. T.:

"Öğretmenim ayrımcılık yapmazdı, beni çok severdi çünkü ben çalışkan bir öğrenciydim. Hatta bayrak törenlerinde bayrağı bile ben taşırdım hem de sınıf başkanıyım." (Okul hayatınızda devamsızlık yapar mıydınız?) "Hayır, okulu hiç kırmadım. Okulu çok severdim, ben çok çalışkandım. Herkes evimize gelir, ödevlerine yardım etmemi isterdi. Türk aileleri benim başarıyı örnek gösterirlerdi. Ben çalışkan olduğum için arkadaşlarım yanımdan hiç ayrılmazdı." (Peki, eğitiminize niye devam etmediniz?) "8 kardeşlik o yüzden babam parasızlıktan okutamadı. Aramızda hiç kimse okumadı. 2-3 kardeş olaydık hepimizde kafa vardı da!" (50, Erkek, İşçi, İdeal Aile)

S. T.'nin eğitim hayatına 9 yaşında başlamış olmasının okulda maruz kaldığı dışlanma ile baş etmesine ve iyi bir akademik başarı göstermesinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çingene kültürüne mensup bireylerin sınırlı bir sosyal ve fiziksel çevrede büyümek zorunda olmaları bu bireylerin yeteri kadar uyarana maruz kalmalarına engel olduğu ve bu durumun bir sonucu olarak da bilişsel gelişimlerinin akranlarına göre daha yavaş olduğu söylenebilir.

S. T.'nin oğlu olan H. T.'de okul hayatının mahalledeki diğer akranlarına göre daha farklı seyrettiği ve H. T.'nin eğitime karşı olan deneyimlerinin farklı olmasıyla tutumlarının da farklı olduğu H. T.'nin şu ifadelerinden anlaşılıyor:

"Bazen okulda Abdaloğlu Yenimaballe'de oturuyor diye üzerine basa basa vurguladıkları dalga geçtikleri mevzular oldu tabi bana bir hırsızlık suçu kötü fena işleri üzerime atma kesinlikle olmadı. Hocalarım ve arkadaşlarım beni severdi. Çünkü lise birincisiydim. Derslerinde başarılı olduğum için öğretmenlerim beni örnek olarak gösterirlerdi ve hep desteklerlerdi. Başarılı olmasaydım çok fazla hor görürlerdi ama ben başarımla ön planda olduğum için Abdal kimliğim pek önemsenmezdi. Hatta öğretmenlerim diğer sınıflarda beni örnek gösterirlerdi, millet benimle tanışmaya gelirdi." (Peki senin okulunda başka Abdal, Roman, Sepetçi vs. var mıydı?) "Benim sınıfımda bir tane akrabam vardı o benim kadar çalışkan değildi. Arkadaşlar ve öğretmenler onunla çok uğraşıyorlardı, dalga geçerlerdi. O da liseyi zor bitirdi böylelikle o da benim desteklerimle. Benim arkadaşım akrabam olduğum için gene de millet fazla bulaşmazdı ona da." (Üniversitede herhangi bir dışlanmışlığı ve ayrımcılığa maruz kalıyor musun?) "Abi keşke bizim mahalledekiler liseyi bir bitirebilse çünkü üniversitede sen şusun busun hiçbir şey yok berkes eşit. Ama bizimkiler ortaokulu bile bitirmiyor ki üniversite okusun." (Seni diğer üniversite öğrencilerinden ayrı kalan bir özelliğin olduğunu düşünüyor musun?) "Bence yok ama bocalar ne kadar rahat bir insansın hiç bir şeyi umursamıyorsun diyor. Bu da herhalde bizimkilerin rahatlığından geliyor. Bizimkiler çalışmayı filan sevmeyiz, rahatına düşkündür ya ondan diyorum." (21, Erkek, Öğrenci, İdeal Aile)

Çingene bireylerinin Antropomorfik özellikleri (esmer görünümleri) toplumsal dışlanmalarının ilk basamağını oluştururken bu durumun devamında ortaya çıkan akademik başarısızlık dışlanmışlığı daha da pekiştirmektedir. Fakat

H. T. ve babası S. T.'de olduğu gibi esmer görünümü olan bireylerin akademik başarısının yüksek olduğu durumlarda dışlanma sürecinin daha az örseleyici olduğu görülmektedir. Çingene bireylerin fiziksel görünüşlerinden dolayı damgalanma ve dışlanmaya maruz kaldıkları ve sosyo-kültürel dışlanma ile baş etme becerisi olmayan bireylerinde eğitim hayatına devam etmedikleri gözlenmiştir (Özateşler, 2013; Ginio, 2004). Bu duruma örnek olarak biri Çingene fiziksel özelliğine sahip olan ve bir diğeri ise bu fiziksel özellikleri taşımayan iki kardeş olan Z. G. ve H. G. kardeşler dışlanma sürecinden şu sözlerle bahsediyor:

"Ben anca ortaokulu bitirebildim şimdi de açık öğretim lisesi okuyorum." (Öğrenim hayatını ayrımcılık yapıldığı için mi yarıda bıraktın?) "Yok abi babam cezaevine girince mecbur para kazanmak zorunda kaldım, ondan bıraktım. Yoksa okulda esmerlere yapılan ön yargı bana yapılmazdı. Ben Yenimahalle'den olduğumu söylemezsem onlar bilmezdi. Beni Yörük zannederlerdi. Bu yüzden okulda herhangi bir ön yargı durumu olmazdı." (Sınıf arkadaşların senin Abdal olduğunu hiç öğrenmedi mi?) "Sonraları öğrendiler tabi Abdal olduğumu başlarda teredditle yaklaşırlardı ama sonrasında pek umursamazlardı. Ben esmer olmayınca oradan yırtıyordum herhalde. Ama kardeşim esmer olduğu için Abdal, Çingen derlerdi ve onu yererlerdi. O da okula çok gitmezdi." (19, Kadın, İşçi, Egzogamik Aile)

Fırsat eşitsizliği sebebi ile eğitim alma haklarını kullanamayan kesimlerin başında gelen Çingenelerin, hizmetlere ve kaynaklara ulaşım yolları hakkında ki bilgisizlik ve tecrübesizlik durumu da fırsat eşitsizliğini arttırmaktadır (O'Nions, 2010). Çingene kültürünün ekonomik faaliyetlerinin hiçbirisinin örgün eğitim ile elde edilmemesi ve dışlanma sürecinin tetiklediği öğrenilmiş çaresizlik hali bireyde eğitim ile sosyal hareketliliğin ortaya çıkacağı inancını yok etmektedir. Sosyal hareketliliğin eğitim ile elde edilebileceği inancı Formel Sektör Çingene Ailesi ve İdeal Çingene ailesi özelliği gösteren aileler dışında hiçbir ailede mevcut değildir. Bu ailelerin bu inanca sahip olmasının nedeni ise ailelerinden ve/veya akrabalarından daha önce bunu başarabilmiş bireylerin bulunmasıdır. Her ne kadar araştırma sırasında görüşülen tüm bireyler yakından ve uzaktan birbirlerine akraba olmuş olsalar da hepsinde bu inanç bulunmamaktadır. Çünkü birden çok dezavantajın etkisinde bulunan Çingene bireyler içinde buldukları sosyo-ekonomik yoksunluklardan kurtulmalarının mümkün olmadığı fikrine sahiptirler.

Suçun öğrenilmesi ve toplumsallaşma

Toplumsallaşma sürecinin daha kurumsal bir yapıya dönüşmesi ve toplumsal değer ve normların ortaklaştırılması beklenen okul döneminin de başarısız geçirilmesi bu alt kültürel grubun üyelerinin toplumsal uyumunun daha fazla zayıflamasına sebep olmaktadır. Araştırmaya katılan bireylerin sosyal dışlanma, ekonomik yoksunluklar vb. sebeplerle eğitim hayatına adapte olamamaları eğitim seviyelerinin düşük olmasına neden olmaktadır. Eğitim seviyelerinin düşüklüğü de sosyal hareketliliğin gerçekleşmesinin önünde engel teşkil etmektedir. Diğer taraftan Çingene bireylerin eğitim hayatı içerisinde kısa süre

bulunmaları alt kültürel değer ve normları, genel toplumsal değer ve normlar ile kıyaslama fırsatına yeterince sahip olunamaması kanunlarla ihtilafli bireylerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bunun dışında aynı mahallede bir arada yaşamak zorunda bulunan Çingene bireyler yine aynı mahallede bulunan okula gitmek zorunda kalmaktadır. Bu sebeple Çingene kültüründe okullar kimi zaman alt kültürel değerlerin pekiştirildiği mekânlar olduğu gibi benzer sosyo-kültürel özelliklere sahip bireylerle etkileşim imkanı sunarak suç ortaklarının bulunmasının yolunu açtığı, kimi zamanda okulların suç mahalli niteliğine büründürüldüğü tespit edilmiştir.

S. B.'nin açıklamalarından okul hayatının, benzer sosyo-kültürel özelliklere sahip bireylerin birbirleri ile daha fazla etkileşimde bulunmalarının yolunu açtığı görülmüştür:

"Ben birinci sınıfa giderken ikinci sınıfa giden bir arkadaşımın babası Almanya'dan uyuşturucu getirmiş. Babası kubar² getirmiş, kubar içiyorlardı. Üçüncü sınıftaki başka bir arkadaşım geldi bana dedi ki böyle bir şeycik içiyorlar kendi kendilerine güliyorlar, mutlu oluyorlar dedi, ben de merak ettim. Eve gittik, bir deneyelim dedik kavanozdan bir şeyler çıkardı biz nasıl yapacağız filan derken çocuk babamgil tütünle karıştırıp sarıyorlar, içiyorlar, çigara gibi dedi. O zamanlar tabi sarmayı filan da bilmiyoruz ama yaptık içtik." (Uyuşturucu kullandığım arkadaşların sizin mahalleden miydi?) "7-8 kişi kullanıyorduk beraber o arkadaşım da Romandı benim gibi." (Hala uyuşturucu kullanıyor musun?) "Abi kullanmıyorum desem de sen biliyorsun kullandığımı. Şimdi bir de toza bulaştık bakalım sonumuz ne olacak."(19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)

Diğer bir Kurgu Ailenin üyesi olan K. M.' de okul hayatında suçla bulaşan ve bu sebeple de öğrenim hayatını sonlandıran Çingene bireylerdendir. Farklı bir bakış açısıyla K. M.'nin okul yaşamında işlemiş olduğu suç, Çingene bireylerin okulun disiplinli yapısına ayak uydurmakta zorlandıklarının göstergesi olmaktadır:

"Beraber uyuşturucu kullandığım çocuğun birisi ablamın sınıf arkadaşydı ablama sarkıntılık yapmış ben de ona kafa attım, burnumu kırdım, ondan sonra beni okuldan attılar, başka okula kayıt yaptırdım. Yeni gittiğim okulda da bir tane İngilizce öğretmeni vardı herkes öğretmenle dalga geçip güliyordu ama kadın geldi bana çattı. Kadir ayağa kalk dedi tokatlamaya başladı beni o zaman yedinci sınıfa gidiyorum. 14-15 yaşındaydım, beynim döndü. Yapacak bir şey yok ben de kadana vurmaya başladım çünkü kadın benim gözümünden yaş gelesiyeye kadar tokatladı. Sonra İngilizce öğretmeni gitti müdüre şikayet etti. Müdürle bilgisayar öğretmeni resmen geldi bana daldılar yumruk atmaya başladılar, yumruk atınca burnum kırıldı, kemik çıktı dışarı ondan sonra eve gittim. Abim halimi görünce ne oluyor lan? Kim yaptı sana bunu? dedi. Gittik hep beraber okula İngilizce öğretmenini, müdürü ve

² Dişi kenevir otunun baş kısmı, dalları ve yapraklarının toplanıp kurutulması ve ufalanıp toz haline getirilmesi bitki (kök) esrar elde edilmiş olur. Dişi kenevir otunun baş kısmı, dalları ve yapraklarının toplanıp kurutulması ve tütün şeklinde inceltilip kıyılmış hali yerel halk tarafından "kubar esrar" olarak tabir edilmektedir. (http://www.kom.pol.tr/Sayfalar/Narkotik_Madde_Turleri.aspx).

bilgisayar öğretmeni dövdük. Hem polislik olduk, hem de okuldan atıldık !' (27, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-2)

Çalışma hayatı, suç ve toplumsallaşma

Bireyin toplumsallaşma sürecinde okul yaşamından sonraki diğer önemli bir süreçte iş hayatıdır. Çalışma faaliyeti sırasında birey kendi kültürü dışındaki başka bireylerle iletişimde bulunarak sahip olduğu kültürel değerleri geliştirir ve değiştirir. Bu değişim ve gelişimin meydana gelmesiyle beraber bireyden toplumsal değer ve normlara uygun davranışlar sergilemesi beklenir. Bir başka ifade ile çalışma hayatının açık fonksiyonu maddi kazanç sağlamak olduğu gibi örtülü fonksiyonu da bireyi yeniden toplumsallaştırmaktır.

Çocuk yaşta düzensiz enformel işlerde çalışmak zorunda kaldığını esmer görünümü olduğu içinde formel sektörde ancak bir tanıdığın kefil olması ile iş bulabildiğini belirtmektedir. Z. G.'nin kardeşi olan H. G.'de

"12 yaşında okullar tatil olunca tarlaya gidip çalışıyordum, ortaokuldan sonra daba çok tarlaya işe gitmeye başladım. Daba sonra ablamın aracılığıyla fabrikaya girdim çalışmamı beğendikleri için çıkarmadılar. 3 yıl fabrikada çalıştım." (Ablam aracılık etmeseydi fabrikaya işe girebilir miydin?)"Ben ablam gibi beyaz tenli değilim. Adam beni görünce bu Abdal diyor hemen işe almıyor. Ama ablam kardeşim diye kefil olduktan sonra da ancak bir deneyelim diye alıyorlar adam bakıyor iyi çalışıyorsan işe öyle alıyor."

(17, Kadın, İşsiz, Egzogamik Aile)

Bu ifadelerden Çingene bireylerin işe girme sürecinde de fiziki görünüşlerinden ve onlara karşı sahip olunan ön yargılardan dolayı dezavantajlı durumda oldukları anlaşılmaktadır. Araştırma sırasında görüşülen Çingene kültüründe toplumsallaşan bireylerin çalışmaya karşı mesafeli durdukları, erkeklerin hiçbir iş yapmadığı, kadınların ise bohçacılık yaparak evlerini geçindirdikleri görülmüştür.

D. N. *"Bizde kadınlar daba çok çalışır, onlar da bohçacılık filan yapar. Annemde çocukluğundan beri bohçacılık yapıyor. Babam hiçbir iş yapmaz. Benim de mesleğim yok. Sağda solda bir iki indir bindir işi gelirse yaparız onun dışında hiç çalışmadım. Kardeşlerim de çalışmıyor sokakta gezerler boş boş."* (18, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-3)

Kurgu Çingene Ailelerin ifadelerinden de anlaşıldığı gibi erkeklerin çalışmadığı kadınların ise temizlik, bohçacılık vb. işlerden kazandıkları ile geçindikleri belirtilmiştir. Görüşülen ailelerdeki çalışma hayatında olup da çalışmayan erkek bireylerin suç işlemek suretiyle kazanç sağladıklarını her ne kadar onlar belirtmese de bu durum resmi kayıtlar tarafından bilinmektedir. Diğer bir Kurgu Çingene ailesi özelliklerine sahip olan marjinal işlerde çalışmak zorunda olduğunu bu durumu da ailesinin ekonomik nedenlerle kabullendiğini ifade ediyor.

"Önceleri çalışmazdım. İmam nikâbli eşimden ayrılınca 15-16 yaşında dansözliğe başladım. Okumadığım için başka bir iş de yapamıyorum. Esmeriz diye işe de almıyorlar."

Mecbur dansöz olduk." (Ailen bu duruma nasıl tepki verdi?) "Oryantalliğe ilk başladığımda da aileme ben bakıyordum, hiç bırak bu işi demediler daha iyi para geliyor dediler. Parayı nereden kazandığımı çok önemli değil. Ablaksız işler yapınca insan ister istemez ailesinden dışlanıyor ama para önemli olduğu için herkes sesini kesiyor" (25, Kadın, Oryantal, Kurgu Aile-2).

Diğer bir görüşmeci S. T. çalışma yaşamına marjinal sektörle başladığını daha sonrasında Türklerin yanında işe girdiğini bu şekilde de Çingene kültürünün etkisinden kurtulduğunu belirtmiştir:

"Çalışma hayatına 14 yaşında başladım ilk olarak ayakkabı boyacılığı yaptım daha sonra otogarda otobüs temizlemeye başladım bu vesile ile de artık toplum içine karışmaya başladım yani ben bu mahalleden koştum." (Mahalleden ayrılmayı mı istiyordunuz?) "Bu mahallede oturanların yani akrabalarımın yaptığı işler bana uygun değildi. İçe, esrar işleri hiç bana uygun değildir. Ben de o yüzden hep buradan çıkmanın besabını yapıyordum her fırsatta. Otogarda çalışmaya başladıktan sonra şoförler beni tanıdı ve sevdi." (Türkler diğer Çingenelere güvenmezken size niye güvenip sevdiler?) "Birinde Adana'dan Konya'ya sefer yapıyorduk adamın biri cüzdanı düşürmüştü ben de bulup otobüs şoförüne vermiştim, ondan sonra başka birinin altın yüzüğünü bulup şoföre verdim bu şekilde benim dürüstlüğümü gördüler ve beni daha çok sevdiler, sahiplendiler." (Peki, şimdi ne iş yapıyorsunuz?) "Bizimkilerin yapmadığı işi yani fabrikada işçilik yapıyorum." (50, Erkek, İşçi, İdeal Aile)

Geleneksel Çingene mesleklerini modern ekonomiye adapte edebilmiş ender Çingene bireylerden olan Ş. K.

"Biz eskiden köylere gider cıvık boncuk satardık sonra esnaflığa başladık." (Esnaflık yapmak için sermayeyi nasıl buldunuz?) "Babam Almanya'ya gitmişti oradan getirdiği parayla esnaflığa başladık. Yoksa nereden başlayacağız, bizlerde para ne geçer? Biz de bu sayede esnaflık yapıyoruz tüm kardeşlerimle. O yüzden mahalledeki insanlar gibi değilizdir biz." (Bu mahalledeki insanlardan farkınız nedir?) "Biz çalışırız, hiç durmayız. Gündüz pazarcılık, gece düğün işleri. Tüm aile arı gibi çalışır. Bizim Abdallar gibi hiç boş vaktimiz yoktur. Çocuklarımızı da okutmak için her şeyi yaparız ama bizim Abdallar okutmaz. Mesela bizden avukat olan, polis olan, asker olan filan var biz her türlü farklıyız yani" (45, Erkek, Esnaf, Formel Sektör Aile)

Yapılan araştırmalar gelir durumu ile suç arasında ters orantının olduğu sonucunu elde etmişlerdir. Gelir durumunun artmasının bireyin içinde yaşadığı toplumla olan bağına daha fazla güçlendirdiği bilinmektedir. Ayrıca Kurgu Çingene Ailesi özelliği gösteren ailelerin hane gelirlerinin diğer ailelere göre daha düşük olduğu gözlenmiştir. Görüşülen Çingene ailelerinde gelir durumlarının artmasıyla beraber toplumsal normlara muhalefet etme davranışından uzak durdukları yapılan görüşmeler sırasında görüşmeciler tarafından belirtilmiştir. Kurgu Çingene Ailelerin aksine aile tipolojisinde yer alan diğer üç ailenin daha nitelikli işlerle ilgilendikleri ve bu durumun sonucu olarak da daha fazla gelir elde ettiklerine dair açıklamalarda mevcuttur. Görüşmecilerin yaptıkları işler ile

elde ettikleri kazançlara dair yapmış oldukları açıklamalar marjinal sektörlerde düşük kazançlı işlerde çalışan Çingene ailelerin fertlerinin toplumsal uyum konusunda başarısız oldukları görülmüştür. Daha başarılı toplumsal uyum gösterdikleri bilinen diğer üç ailenin uğraştıkları mesleklerin nitelikli ve formel sektör işleri olduğu ve bu işlerden elde edilen gelirinde tatmin edici bir seviyeye yaklaştığı anlaşılmaktadır.

Çalışma yaşamı ve suç

Suçta bulaşmada etkili olduğu düşünülen bir diğer değişken olan, erken yaşta ve enformel sektörde çalışma yaşamına başlamanın, Çingene kültüründe pek de etken bir değişken olmadığı araştırma sırasında görüşülen Çingene bireylerin açıklamalarından anlaşılmaktadır. Aksine görüşmecilerin açıklamaları sonrası sahip olunan diğer bir kanı ise kaç yaşında başlanırsa başlansın düzenli çalışma yaşamının Çingene kültürüne mensup bireyleri suçtan uzak tuttuğudur. Düzenli çalışma yaşamının Çingene bireyleri suçtan uzak tutmada etkili olduğu görüldüğü gibi bu bireylerin kendileri ile aynı mahallede yaşayan suçlu bireylere de iş bulmada aracılık ettikleri görülmüştür. Fakat Çingene bireylerin sabıkalı olmaları ve kültürel kimlikleri bu bireylerin iş yaşamında varlık gösterememelerine neden olduğu ve bu durumun sonucu olarak da işsizliğin Çingene bireylerin suç işleme motive edici olduğu düşünülmektedir (Levinson ve Sparkes, 2004; İçli, 1993; Dönmezer, 1994; Marushiakova ve Popov, 2006; Karaman, 2007; 2008; Mezarcioglu, 2010).

Aile tipolojisinde bulunan Formel Sektör Çingene Ailesi doğrudan suç ile ilişkili olmadıklarını fakat akrabalarının büyük oranda suç ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Akrabalarının ne tür suçlar işledikleri sorulduğunda:

"Genelde çoluk çocuk hırsızlık yaparlar soyadımız aynı olunca da bizimle karıştırırlar onları." "(Onlarla sizin aranızda ki farkın ne olduğunu düşünüyorsunuz ki onlar suçlu bu kadar yoğun şekilde ilişkiliyken siz suçta bulaşmıyorsunuz?) "Bizim işimiz gücümüz var esnaflık yapıyoruz bir de bizde okuyan memur olan çok adam var onlar pek çalışmaz. Bizim polisle işimiz olsa para kazanamayız ama onlar polisle işi olmadan para kazanamazlar" (45, Erkek, Esnaf, Formel Sektör Aile).

Ş. K.'nin ifadelerinden çalışılan iş kolunun suç işleme etkili olduğu anlaşılmaktadır. Düzenli ve nitelikli bir işi olan Çingene bireylerin ellerinde bulunan maddi imkânları kaybetmemek için suçtan uzak durdukları görülmektedir. Formel Sektör Çingene Ailesi gibi İdeal Tip Çingene Ailesi fertlerinin de suçtan uzak durmayı nasıl başardıkları S. T.'nin şu ifadelerinden anlaşılmaktadır:

"Bizim dört bir yanımızda suç makinesi var ama çok şükür bizim suçla işimiz yok." (Çevrenizde bu kadar suç işleyen varken siz ve aileniz suçtan uzak durmayı nasıl başarıyorsunuz?) "Bizim mahalledekiler boş adamlar ne iş var ne güç akşama kadar sağda solda boş boş gezerler sonra türlü türlü işe bulaşırlar. Ama ben de karım da fabrikada çalışıyoruz, çocuklar da okula gidiyor. Başımızı kaşıyacak vaktimiz yok ki mahalledekiler

gibi pis işlere bulaşalım. İşimizi gücümüzün olunca bu mahalleden de buradaki pis işlerden de bilerek ya da bilmeyerek uzak duruyoruz." (50, Erkek, İşçi, İdeal Aile)

Dini toplumsallaşma ve suç ilişkisi

Görüşmeye katılan Çingene bireylerin dindarlık durumları, dini eğitim alıp almadıkları ve din eğitimi alınan kaynaklar görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır. Görüşmecilerden çok azı din eğitimi alma yönünde bir tutum içinde olduğu ve daha çok dini eğitime karşı mesafeli bir duruş sergiledikleri anlaşılmaktadır. Birçok görüşmeci okul hayatında çok az denilebilecek bir dini eğitim aldıklarını ve aradan geçen zaman nedeniyle de bildiklerini unuttuklarını ifade etmişlerdir (Levinson, Sparkes, 2006; Özkan, 2000; Fonseca, 2002; Marushiakova ve Popov, 2006).

Çingene bireylerin dini eğitim almamalarının nedenlerinden birinin anne-babanın dini konusunda bilgisiz ve isteksiz olması olduğu anlaşılmaktadır. S. B.'ye dini eğitim alıp almadığı sorulduğunda;

"İşte okulda din dersinde ne gördüysek onu biliyoruz, Allah'ı biliyoruz, şabadet söylemeyi biliyoruz, Elham okumayı biliyoruz tamam işte bizim de Allah'ımız var başka da bir şey bilmiyoruz." (Anne babanız size dini eğitim vermedi mi?) "Anamız babamız bize dini öğretmedi ki kendileri bile bilmiyordu zaten." (52, Erkek, Boyacı, Kurgu Aile-1)

Yukarıda sorulan soruya alınan cevap okul ve dini eğitim arasındaki ilişkiyi özetlemektedir. Diğer bir görüşmeci G. M.'de

"Okula göndermediler ki camiye göndersinler. Allah desin yeter dediler." (25, Kadın, Oryantal, Kurgu Aile-2)

İfadesi ile diğer görüşmecilerin ifadelerini destekler açıklamalarda bulunmuştur. S. B. ise caminin kurallarına ayak uyduramadıkları ve dışlandıkları için dini eğitim alamadıklarını şu cümlelerle açıklıyor:

"Kuran kursuna gidiyordum orada da bizî tutmadılar." (Sizî nasıl tutmadılar?) "Hep yapma etme rahat dur filan derdi hoca bizî de istemezdi. Bir de benim yanımdaki arkadaşın biri cami hocasını bıçakladı ondan." (Sebeğ ne idi?) "Hoca camideki bazı çocuklara onlar Abdal onlarla konuşmayın sizî de bozarlar filan demiş ondan." (O dönemde hiç dua filan öğrenmiş miydin?) "3-5 tane öğrenmiştim uyuşturucuya düşünce onları da unuttuk." (19, Erkek, İşsiz, Kurgu Aile-1)

Egzogamik Çingene Ailesi'nin esmer olmayan bir ferdi olan ve ten rengi nedeniyle diğer Çingenelere göre daha az önyargıya maruz kalan Z. G. Çingene bireylerin dini eğitim kurumlarına neden uyum sağlayamadıklarını kendi ifadeleri ile şu şekilde açıklamaktadır:

"13-14 yaşlarından beri camiye gidiyordum bu şekilde biraz dinimizi öğrendim. 3 yaş tatili boyunca gittim. Namaz dualarının filan hepsini öğrettiler bana." (Senin dışında akrabalar filan var mıydı camiye gelen?) "Akrabalarımızdan kimse yoktu camide. Çocuklar gitmezdi zaten, aileleri gönderirdi onlar kaçardı aileleri de pek umursamazdı. Küçük kardeşimde onlar gibi kaçardı camiden. Okula da camiye de uyum sağlayamadı hiç. O

Abdalların içinde büyüyünce biraz daha rahat, özgür." (Peki! Sen neden onlar gibi kaçmazdın camiden?) "Abi ben bunlar gibi yetişmedim. Babaannem Türk ben onun yanında yetiştim biraz ondan bir de bizim caminin hocası benle çok ilgilenirdi şekerle filan tutardı bizci camide öbürleri şekeri alır kaçardı ben ne bileyim sevdiğimden kalırdım camide." (19, Kadın, İşçi, Egzogamik Aile)

Z. G. ile aynı camide dini öğrendiğini belirten H. T. 'de dini öğrenmesinde cami hocasının etkili olduğunu defalarca belirtmiştir:

"Mahalle camisinde dini öğrendim. Cami hocasının katkısıyla dini tanıdım ve sevdim. Caminin hocası Kerim Hoca bizci mahallede oynarken gördüğünde bize şeker, para filan verirdi, hadi camiye gidiyoruz derdi, yanında götürürdü bizci bu şekilde bizde böyle gide gele alıştık camiye." (Bir tek sana mı böyle davranıyordu cami hocası?) "Yok ıstık gördüğü her çocuğa yapıyordu ama millet gene de gitmezdi camiye benim gibi birkaç kişi alıştı camiye." (Camiye ne zamana kadar gittin?) "Üniversiteye gidesiye kadar her yaz camide Kuran kursuna gittim." (Peki dini vecibelerini yerine getiriyor musun?) "Tam manasıyla yerine getirdiğimi düşünüyorum. 4-5 senedir 5 vakit namaz kılıyorum, önceleri de 3-4 vakit kılıyordum. Orucumu tutuyorum kuranımı okuyorum."

Toplumsallaşma sürecinin boyutlarından bir diğeri olan din ile suç olgusu arasındaki ilişkiye dair görüşmecilerin yapmış olduğu açıklamalardan dini eğitim almış ve dini ritüelleri yerine getiren Çingene bireylerin diğer Çingene bireylere göre suç ile daha az ilişkili oldukları görülmüştür. Z. G.' ye de Yenimahalle'de oturanların suç ile olan ilişkilerinin nedeni sorulduğunda G. K. gibi o da dini eğitim eksikliği açıklamasında bulunmaktadır:

"Bizim Abdallar dini olarak yetiştirilmediklerinden kolay para kazanma yoluna gidiyorlar, sonra da uyuşturucu işine, hırsızlık işine, kavgı dövüş işine, fuhuşa filan bulaşıyorlar. Dini eğitim alsalardı bu kadar çok pis işe bulaşmazlardı." (19, Kadın, İşçi, Egzogamik Aile)

A. N. küçük kardeşinin Çingene kültürünün etki alanından uzaklaştıktan sonra dini ritüellere katılmaya başladığını ve bu nedenle de daha önce suçla irtibatlı olmasına kıyasla şu an suç işlemekten uzak durduğunu belirten cümleler kullanmıştır:

"Bizde bir abim dindardır. O namaz kılar. Kendisinin de çocuklarının da bu yüzden esrarla, alkolle, suçla işi olmaz. Kardeşim çocukken alkol kullanırdı. Bizimkilerin içinde içerde. Ama daha sonra Antalya'ya gitti orda kapıcılık yapıyor. Bizimkilerden ayrılınca namaza başladı ve alkoli bıraktı." (45, İşsiz, Erkek, Kurgu Aile-3)

Kendi ailesinde dini eğitim almış ve dini değerlere göre yaşayan bir bireyin bulunmamasına karşın dini ritüellere katılan Çingene bireylerin suç işlemediklerine dair açıklamada bulunan diğer bir görüşmecide S. B.'dir:

"Bizimkiler günlük kazanıp günlük yer, paranın nereden geldiğine de bakmazlar, haram helal dinlemezler. Adamlar din bilmez ki haramı helali bilsin. Ama mesela bizde pek yok ama komşularımızda 5 vakit namaz kulanlar var o adamların evinde kolay kolay suçta"

bulaşan biri çıkmaz ancak ufak tefek keangaları olur. Onlar ne bırsızlık yapar ne uyuşturucu işine bulaşırlar." (52, Erkek, Boyacı, Kurgu Aile-1)

"Allah'ı biliyoruz, şabadet söylemeyi biliyoruz, Elham okumayı biliyoruz tamam işte bizim de Allah'ımız var başka da bir şey bilmiyoruz. Ablacığım anlayacağım biz şimdiye kadar Allah'ı anca öğrendik. Namazı, orucu belki bizim torunlar öğrenir onların torunları da yapar" (50, Kadın, Temizlikçi, Kurgu Aile-1).

Geleneksel halk dindarlığına ait birçok formun Karaman'daki Çingene grubu içinde özellikle kadınlar arasında varlığını gösterdiği görülmektedir:

"Evet, bizde çoktur muska, nazarluk, tütsü otu falan. Muskaçılık yaparlar, fala bakanlar, kurşun dökkenler da var bizim burada. Bu iş aileden geliyor zaten, mesela anne-babadan öğreniliyor. Bir meslek gibi yani, iyi para kazanılıyor" (46, Kadın, Kurgu Aile-3).

Dini ritüellere katılımın Karaman'daki Çingene topluluğu içinde çok güçlü olmadığını gösteren ifadeler rastlanılmıştır:

"Herşün namaz kıldığını söylemek zor, bizim burada ara vermeden kılan da azdır. Yani başlar bırakır, ya da ister başlayamaz. Kılanlar da yaşlılar arasında var. Gençler uzaktır o işlere. Oruç tutan biraz daha fazladır. Hacca giden yok gibi bir şey açıkçası..." (49, Erkek, Kurgu Aile-2).

Genel değerlendirme ve sonuç

Türk toplumu içinde yaşanan bir alt kültür olarak Çingenelerin kendine özgü yaşam tarzı, sosyal ilişkileri, dünya görüşleri, inanışları, dilleri ve algı biçimleri bulunmaktadır. Alt kültür grubu olarak Çingeneler de kendi kültür ve yaşam biçimlerini sürdürme konusunda bilinçli ya da bilinçsiz bir çaba içerisinde. Karaman Çingeneleri örneğinde yaptığımız araştırmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde Çingene alt kültürü içinde suç olgusunun kendi dinamikleri içinde şekillendiği görülmektedir. Suçun öğrenilmesi, yaygınlaşması ve kurumsallaşması o alt kültür içinde oluşturulan davranış kalıpları, yaşam biçimi içinde oluşmaktadır. Akran grubu, aile, komşu ve arkadaş çevresi gibi suçun toplumsallaşmasına etki eden başka faktörler de bulunmaktadır (James, 2007: 368). Diğer toplumsal kesimlerden farklı olarak Çingene alt kültürü kendi içinde suçun üretilmesini sağlayan bir habitusun oluşmasına imkân vermektedir. Karaman'daki Çingeneler Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşayan Çingeneler ile ortak toplumsal özellikler göstermekle birlikte burada geçirilen toplumsallaşma süreçleri içinde kendine özgü bir yaşam tarzı ve özellikler de göstermektedir.

Antropomorfik özelliklerinden hareketle potansiyel suç işleme özelliği ile etiketlenmiş bir özellik kendini göstermektedir. Araştırma kapsamında ulaşılan istatistiksel verilerden hareketle bazı Çingene ailelerinin suç işleme konusunda diğer toplumsal kesimlere göre daha ön planda olduğu görülmekle birlikte Çingenelerin hepsinin suç ile ilişkisi ve suça bakış açısı farklılıklar göstermektedir. Hatta görüşmelerden hareketle, kendilerinin suç ile *potansiyel*

suçlu olarak damgalanmalarından duydukları rahatsızlıklar dikkat çekmektedir. Çingene alt kültürü içinde yaşanan toplumsallaşma süreçleri ile ilişkili olarak suçun ağırlıklı olarak ve özellikle de çocuk ve gençler tarafından içinde yaşanan çevreden öğrenildiği ve bunun bir yaşam tarzı haline dönüştürülerek kuşaktan kuşağa aktarıldığı görülmektedir.

Karaman'ın Yeni Mahalle gibi belirli bölgelerinde yoğunlaşarak gecekondu tipi yerleşim yerleri özelliği gösteren bölgelerde ve mahalle dokusunu koruyarak birlikte yaşayan Çingeneler düğünler, ziyaretler, akrabalık ilişkileri, birlikte iş yapmaları, dayanışma ağları ile adeta kendilerine ait sosyal dokusu olan bir alan oluşturmuştur. Bu ağ içerisinde toplumun diğer kesimlerine mesafeli ancak kendi içinde güçlü bir dayanışma içinde olmaları dikkat çekicidir. Çarpık fiziki görünümleri ile iç içe geçmiş evlerde her evde çoğunluğu akraba olan birden fazla aile birlikte yaşamakta ise de son yıllarda mekânsal anlamda bir farklılaşma da göze çarpmaktadır. Diğer birçok konuda olduğu gibi mekânsal dönüşümde de kuşaklar arası farklılaşma temelli bir değişim de söz konusudur. Yeni evli genç çiftlerde binada oturmaya yönelik eğilimler de dikkat çekmektedir. Sosyal hayat ağırlıklı olarak diğer toplumsal kesimlere kısmen kapalı ve kendi içlerinde sürdürülen bir görünüm arz etmektedir. Evlilikler daha çok akraba ve Çingeneler arası yapılmaktadır. Evlilik ile ilgili bir diğer önemli tespit ise Levinson, Sparkes ve Kolukırık'ın yaptığı araştırmalara paralel şekilde kaçarak ve erken yaşta yapılan evliliklerdir. Bu çalışmanın, kendine özgü sosyo-kültürel ve ekonomik karakteristik özelliklere sahip olduğu düşünülen Karaman'daki Çingenelerin yaşamlarının suç ile ilişkisi bağlamında analizi ile Türkiye'deki Çingeneler ve Çingene görünümlü gruplar (Kolukırık, 2008: 152) üzerine yapılan çalışmalara bir katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Kaynaklar

- Akan, V. (2001). "Gençliğin Değerlendirilmesinde Yeni Sosyolojik Bir Yaklaşım". *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 1(4): 1-10.
- Alpman, N. (1997). *Çingeneler: Başka Dünyanın İnsanları*. İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Altınöz, İ. H. (1995). "Osmanlı Toplumunda Çingeneler", *Tarih ve Toplum*, 137: 22-29.
- Bal, H. (2003). *Hukuk Sosyolojisi*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Basımevi.
- Bandura A. (1969). "Social- Learning Theory of Identificatory Process", in David A. Goslin, ed., *Handbook of Socialization Theory and Research*, Rand Mc Nally: 213- 262.
- Dolu, O. (2012). *Suç Teorileri*. Ankara: Seçkin Yay.
- Dönmezer, S. (1994). *Toplum Bilim*. İstanbul: Beta Yay.
- Erkul, A. (1998). "Bir Alt Kültür Grubu Olarak Poşalar", *Cumhuriyet Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(21): 21-31.
- Fonseca, İ. (2002). *Beni Ayakta Gömün* (Çev. Ö. İlyas). Ankara: Ayrıntı Yay.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji* (Çev. C. Güzel). Ankara: Ayraç Yayınevi.
- Giménez, A. (2002). ÖPRE ROMA. *The Education of Gypsy Childhood in Europa*. Final Report (No. SERD-CT-1999-00033). Castelló de la Plana: Universitat Jaume I.

- Ginio, E. (2004). "Neither muslims nor zimmis: the Gypsies (Roma) in the Ottoman State". *Romani Studies*, 14(2): 117-144.
- Glenn, M., V. (1965). *Human Interaction, an Introduction to Sociology*. New York: The Ronald Press Company.
- Güvenç, B. (1984). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, B. (2002). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: YKY.
- Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D., Mcbride, B. (2008). *Kültürel Antropoloji* (Çev. İ. D. E. Sarioğlu). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- İçli, G. T. (1993). *Türkiye'de Suçlar-Sosyal Kültürel ve Ekonomik Özellikleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- İçli, G. T. (2007). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Jens, C. (2007). *Alt kültür: Toplumsalın Parçalanışı*. (Çev. N. Demirkol). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kantarcioglu, S. (1982). *Atatürk'ün Kültür Anlayışı*. Ankara: Yeni Forum.
- Karaman, T., Z. (2007). "Siyasi ve İdari Yönüyle Romanlar". (Yay. Haz.). *Yeryüzünün Yabancıları Çingenerler*. Kolkurık S. (edit.), İstanbul: Simurg Yay: 33-41.
- Kaypakoğlu, S. (2006). *Toplumsal Yaşam ve Birey*. İstanbul: Naos Yayıncılık.
- Kızmaz, Z. (2005). "Sosyolojik Suç Kuramlarının Suç Olgusunu Açıklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme", *C. Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 29 (2): 149-174.
- Kolkurık, S. (2006). "Sosyolojik Perspektiften Türk(İye) Çingenerleri: İzmir Çingenerleri Üzerine Bir Araştırma", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(1): 1-24.
- Kolkurık, S. (2008). "Türkiye'de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 5(8): 143-153.
- Kolkurık, S. (2008). *Dünden Bugüne Çingenerler: Kültür-Kimlik-Dil-Tarih*. İstanbul: Ozan Yay.
- Levinson, M. P. ve Sparkes, A. C. (2003). "Gypsy Masculinities and the School-Home Interface: Exploring Contradictions and Tensions", *British Journal of Sociology of Education*, 20 (5): 587-604.
- Levinson, M. P. ve Sparkes, A. C. (2004). "Gypsy Identity and Orientations to Space", *Journal of Contemporary Ethnography*, 33(6): 704-734.
- Levinson, M. P. ve Sparkes, A. C. (2005). "Gypsy Children, Space and the School Environment", *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 18 (6): 751-772.
- Levinson, M. P. ve Sparkes, A. C. (2006). "Conflicting Value-Systems: Gypsy Females and the Home-School Interface", *Research Papers in Education*, 21(1): 79-97.
- Marsh, A., Danka A. (2008). "Eşitsiz Vatandaşlık: Türkiye Çingenerlerinin Karşılaştığı Hak İhlalleri", E. Uzpeder ve S.Gökçen (der.), *Biz Buradayız: Türkiye'de Romanlar, Ayrımcı Uygulamalar ve Hak Mücadelesi*, İstanbul: 53-108.
- Marushiakova, E. ve Popov, V. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu'nda Çingenerler*. İstanbul: Homer Kitabevi.
- Merton, R. (1938). "Social Structure and Anomie", *American Sociological Review* 3: 672-82.
- Merton, R. (1957). *Social Theory and Social Structure*. Glencoe, IL: The Free Press.
- Mezarcioglu, A. (2010). *Çingenerlerin Kitabı-Taribi, Sosyolojik ve Antropolojik Bir Kaynak*. İstanbul: Cinius Yay.
- Miller S. M (1964). "The American Lower Class: A Typological Approach", *Social Research*, 31 (1): 1-22.
- Koşar, N. (1990). "Yoksulluğa İlişkin Bir Tipoloji", *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi*, 8 (1/3): 1-10.

- O'nions, H. (2010). "Different and Unequal: The Educational Segregation of Roma Pupils in Europa", *Intercultural Education*, 21 (1): 1-13.
- Önder Ö. (2013). *New Forms of Discrimination and Exclusion: Gadjofication of Romani Communities in Turkey*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Özateşler, G. (2013). "Avrupa'da Roma/Çingenerler Üzerine Sosyal Politikalar", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2 (3): 13-34.
- Özateşler, G. (2013). "Multidimensionality of exclusionary violence: A case of anti-Gypsy violence in Turkey", *Ethnicities*, 1-24.
- Özkan, R. A. (2000). *Türkiye Çingenerleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi.
- Padfield, P. (2005). "Inclusive Educational Approaches for Gypsy/Traveller Pupils and their Families: An Urgent Need for Progress", *Scottish Educational Review*: 127-144.
- Pehlivan, Z. (2010). "Okul Devamsızlığı ve Suç İşleme Davranışına Etkisi". Cemil Doğutaş (ed.). *Güvenli Çevre- Güvenli Okul*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları: 87-105.
- Rainwater, L. (1968). "The Problem of Lower Class Culture and Poverty War Strategy", in Daniel P. Moynihan. ed. *On Understanding Poverty*: New York: Basic Books: 229-259.
- Roy, C. (2008). "Sampling Knowledge: The Hermeneutics of Snowball Sampling in Qualitative Research", *International Journal of Social Research Methodology*, 11 (4): 327-344.
- Shaw C. ve McKay, H. (1942). *Juvenile delinquency in urban areas*. Chicago: University of Chicago Press.
- Sokullu, A. F. (1994). *Kriminoloji*. İstanbul: Beta Basım.
- Teddle, C. ve Yu F. (2007). "Mixed Methods Sampling", *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1): 77-100.
- Tezcan, M. (1999). *Eğitim Sosyolojisi*. Ankara: Sedat Matbaacılık.
- Kurt T. S. (2010). *Yurttaşlık Kavramı ve Türkiye'de Yurttaşlık: Edirne Çingenerinin/Romanlarının Yurttaşlık Algısı Üzerine Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2002). *Beşeri Coğrafya*. İstanbul: Çantay Kitapevi.
- Yıldız, C. (2011). *Türkiye'de Romanlar ve Suçluluk: Kırıkkale İli Örneği*, Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Ceza Adaleti Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Yıldız, H. (2007). "Türkçede Çingenerler İçin Kullanılan Kelimeler ve Bunların Etimolojileri" *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 61-82.
- Yücel, T. M. (2008). *Kriminoloji*. Ankara: Afşar Matbaacılık.

Crime and socialisation dynamics in sub-cultures: Case of Gypsies in Karaman

Extended Abstract

As well as the recently increasing studies in respect of gypsies which is a part of the Turkish community's cultural identity are remarkable, the social characteristics of this subculture group hasn't been known sufficiently or a prejudiced approach becomes evident. But along with the social evolution taking place in Turkey, as being a matter of many subcultures as well, the significant changes has been observed for gypsies- oriented perception and interest. The evolution has also taken place in their own societies of gypsies in different intensities, under the influence of modernization and urbanization processes. As well as the gypsy subculture is not homogeneous throughout Turkey, the gypsy subcultures in different regions and cities have their own unique characteristics. Gypsies have usually lived all together as gathered in some certain neighbourhoods and they have fulfilled their socialization processes in this way. Another differentiation arises in respect of the concepts used in the literature for describing this sub-culture. Apart from the gypsy concept that has been widely used, the denominations such as Roman, Abdali, sepetçi etc. have also been used. The gypsy concept that has been mostly used by gypsies for expressing themselves was preferred in this study.

The main topic of this study, is deeply investigation of the crime phenomenon- related relations of the individuals become socialized in the gypsy subculture, in the case of gypsies living in "Yeni" neighborhood, which has also been referred to as gypsy/abdali district of Karaman. This study, which is also designed as a qualitative study, targeted to analyse sociologically the crime phenomenon- related relations of the individuals in the socialization processes, who lived in different regions of Karaman between the years 2014 to 2015, particularly in "Yeni" neighborhood, which has been referred to as abdali district of Karaman. The families participated in the study was contacted via the gypsies acquainted with various occasions using "Snowball Method" and review of the judicial police's legal documents and their participation in the study was provided.

In this study, which based on the data obtained as a result of in-depth interviews performed with six families selected from this group that are called Gypsy or Abdali and thirty-three people who belong to these families, to whom a semi-structured interview form was applied; the gypsy families are classified into four different family types according to their characteristics. Once the research findings are generally evaluated, it is seen that during unique socialization process of Gypsy subculture, Gypsy individuals' relation with crime is shaped in the context of its unique dynamics through interactions with their families, relatives and friends. Learning the crime and making it a lifestyle and its institutionalization happens as a result of relationship networks,

behavior patterns and lifestyle created in that subculture. Unlike other social groups, the gypsy subculture allows forming a habitus that guides to crime in itself. Although they have common social characteristics with Gypsies living in different regions of Turkey, Gypsies in Karaman have a distinctive lifestyle and habitus due to the socialization process they experienced.

Gypsies, as a subsisting subculture existing in Turkish society, have own distinctive lifestyles, social relations, world perspectives, beliefs, languages, and perception styles. Gypsies, as a subculture group, are in a consciously or unconsciously struggle for sustaining their cultures and lifestyles. Once the research findings in the case of Karaman are generally evaluated, it is seen that crime phenomenon is shaped in the context of its unique dynamics in Gypsy subculture. Learning, spreading, and institutionalizing of crime, behavior patterns created in that subculture happens within lifestyle. There are some other factors having an effect upon socialisation of crime, such as peer group, family and group of friends. Unlike other social groups, the gypsy subculture allows forming a habitus that guides to crime in itself.